

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Etlíková Markéta

Vydědění

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vydědění vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 24.3.2015

.....
Etlíková Markéta

Poděkování

Tímto děkuji vedoucímu své diplomové práce JUDr. Václavu Bednářovi za odborné vedení při psaní práce, zejména za podnětné rady a připomínky, které mi při jejím psaní poskytl.

Obsah

Úvod	6
1 Institut vydědění	9
1.1 Vývoj právní úpravy vydědění	10
1.2. Platná právní úprava vydědění	13
2 Ne(o)pominute lný dědic	17
2.1 Neplatné vydědění nepominute lného dědice	18
2.2 Důsledky opomenutí nepominute lného dědice v platné úpravě	19
2.3 Postavení nepominute lného dědice v řízení o pozůstalosti	21
3. Dílčí hlediska institutu vydědění	24
3.1. Z čeho se vyděďuje?	24
3.2 Částečné vydědění a okamžik naplnění důvodu vydědění	25
3.3. Listiny o vydědění sepsané před 1. 1. 2014	26
3.4. Negativní závěť	27
3.5. Účinky vydědění pro další potomky	29
4. Důvody vydědění v souladu s použite lnou judikaturou soudů	31
5.1. Neposkytnutí potřebné pomoci	33
5.2. Neprojevení opravdového zájmu	36
5.3 Odsouzení za trestný čin spáchaný za okolností svědčíc ích o zvrhlé povaze nepominute lného dědice	40
5.3 Trvale nezřízený život	44
5.4. Marnotratnost dědice	48
6 Závěr	51
7 Seznam literatury	54
8 Shrnutí - Abstrakt/ Summary	58
8.1 Klíčová slova	59

Seznam použitých zkratk

ABGB – zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský (Všeobecný zákoník občanský)

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

ZZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

střední kodex – zákon č. 141/1951 Sb., občanský zákoník

občanský zákoník 1964 – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Úvod

Tato práce se bude věnovat pojednání o vydědění a vzhledu na aplikaci tohoto institutu v praxi a běžném životě. Vydědění je velmi zajímavým a živým institutem soukromého práva, které dostalo v průběhu vývoje právní úpravy občanského práva značných změn. Toto téma jsem si zvolila především pro jeho praktičnost a uplatnění v běžném životě. Již při výuce soukromého práva mě tento institut zaujal, a to zejména tím, jak se v průběhu let měnil a jak se upravovaly možnosti zůstavitele rozhodovat o osudu svého majetku. Právo zůstavitele spočívající ve využití institutu vydědění je postaveno na zásadě autonomie vůle jakožto na základní zásadě soukromého práva, která by měla být nejen v oblasti dědického práva vysoce a automaticky respektována. Zůstavitel je na základě vlastního rozhodnutí při splnění zákonem stanovených důvodů oprávněn svého potomka vydědit a tím jej vyloučit z možnosti nabýt jeho majetek. Hlavní podstata vydědění tedy poukazuje na to, jaké mohou být vztahy uvnitř rodiny a jejich dopad na sféru majetkoprávní. Dědické právo zajišťuje přechod majetku z jedné osoby na druhou a je předpokladem pro jeho budoucí zachování a rozvoj.

Z hlediska časového je převážná část této diplomové práce zasazena do současného stavu právní úpravy, tedy zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Vzhledem k tomu, že účelem této práce je výklad institutu vydědění zejména pro užití v běžném životě, resp. jednotlivých důvodů vydědění s ohledem na vývoj právní úpravy, tato práce nabízí i vzhled do předchozích právních úprav soukromého práva, počínaje obecným zákoníkem občanským z r. 1811, až po současnou platnou právní úpravu. Práce se ve svém porovnávání omezuje na právní úpravu vydědění platnou na území České republiky. Výjimku by mohla představovat právní úprava obsažená v ABGB, která byla platná a účinná pro české země dříve a do dnešního dne zůstala zachována na území Rakouska.

Hlavním cílem této diplomové práce je poskytnout podrobnější vzhled do práv neopominutelných dědiců a do práva zůstavitele tyto neopominutelné dědice vyloučit nebo omezit na jejich právu na povinný díl z pozůstalosti. V práci si kladu za cíl podrobný právně teoretický rozbor jednotlivých důvodů vydědění, neboť ne všechny jsou zákonem vymezeny bez nejasností a mezer ve výkladu. Některé nepřilíš šťastně zvolené formulace důvodů vydědění tak musí čerpat z rozhodnutí soudů, a proto pojednám o těchto důvodech zejména ve světle soudní judikatury. Nový občanský zákoník zavádí také nové, dosud judikaturou nevyjasněné pojmy, které se s přihlédnutím k jazykovému výkladu snažím v práci objasnit.

V diplomové práci se dále pokusím odpovědět na některé problematické právní aspekty související s tímto institutem. Samotná práce je členěna do pěti kapitol, a je-li to

potřeba, pak do příslušných podkapitol. První kapitola bude pojednávat o institutu vydědění jako takovém a o jeho historickém vývoji až po současný stav. V druhé kapitole se budu zabývat tím, koho může zůstavitel vydědit, a kdo je tedy považován za neopominutelného dědice, proč mu zákon přiznává zvýšenou ochranu a v čem tato ochrana spočívala a nyní spočívá. Budu se zde zabývat také možnostmi obrany nepominutelného dědice v případě neplatného vydědění a procesním postavením dědice v řízení o pozůstalosti. V další části práce budu pojednávat o vydědění již z pohledu čistě hmotněprávního. Ve třetí kapitole zmíním dílčí aspekty provázející institut vydědění a ve čtvrté kapitole budu porovnávat dnes platné důvody vydědění s ohledem na předchozí právní úpravu a pokusím se nabídnout jejich výklad v souvislosti s ustálenou rozhodovací praxí soudů.

Hlavní otázkou mé práce bude, kdo je považován za neopominutelného dědice, z jakých důvodů může být platně vyděděn a jaké má možnosti obrany v případě neplatného vydědění, aby nebyl z dědění vyloučen. Stěžejní tak bude objasnit, jaké předpoklady musí být splněny, aby došlo k platnému vydědění, a jak může být vydědění zpochybněno po zůstavitelově smrti.

Institut, který je předmětem této práce v jednotlivých kapitolách, popíši, a to dle zákonné právní úpravy, teoretických názorů představitelů vědy, právních vět zakotvených v judikatuře soudů i dle vlastního názoru na danou věc. Nejdůležitější hlediska vydědění neopominutelného dědice historicky srovnám podle toho, jak se v průběhu vývoje tohoto institutu měnily. Nejvíce se budu ovšem zabývat porovnáním současného stavu právní úpravy vydědění se stavem obsaženým v rakouském ABGB a občanském zákoníku z r. 1964. K celé práci pak využiji metodu deskriptivní a metodu komparativní.

Mám-li zhodnotit dosavadní zpracování tohoto tématu, domnívám se, že je dostačující. O vydědění, tj. jednotlivých důvodech vydědění, pojednává mnoho autorů v odborné literatuře, zejména v jednotlivých článcích v odborném periodickém tisku. Nejvíce jsem čerpala z jednotlivých čísel časopisu *Ad notam*, který vydává Notářská komora České Republiky, a z čísel časopisu *Právní rozhledy*. O samotném tématu není vydána žádná ucelená publikace, která by se zabývala pouze tímto institutem. Nicméně je vydáno mnoho jiných knih o dědickém právu, jejichž součástí je vždy samostatná kapitola o vydědění. Dále se autoři taktéž zabývají tímto institutem v rámci jednotlivých komentářů k občanskému zákoníku. Z mého pohledu jsou jednotlivé důvody vydědění nejlépe popsány v komentáři občanského zákoníku od vydavatelství C. H. BECK, jehož autory jsou JUDr. Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol. Ve své práci jsem dále čerpala z nově vydaného komentáře

občanského práva – svazku IV (dědické právo) od pana JUDr. Švestky a kol. Internetové zdroje jsem využívala pouze na počátku psaní, a to především právníkový systém

Beck-online.cz. Vzhledem k nové právní úpravě občanského práva každým dnem přibývá článků, kde jednotliví autoři pojednávají o aktuálním stavu a mezerách tohoto institutu. Nicméně *de lege ferenda* musí být i v rámci vydědění další směr výkladu jednotlivých důvodů vydědění dále ukázán judikaturou soudů.

1 Institut vydědění

Vydědění je institut soukromého práva, který náš právní řád zná již od dob obecného zákoníku občanského. Tento institut byl s výjimkou zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v původním znění, upraven v každé předchozí právní úpravě soukromého práva. Vydědění jako takové se těžko definuje, a proto zde vyvstává otázka, co vydědění je a co pro jednotlivé dědice znamená. „Při odpovědi na tuto otázku je nutno se oprostit od jakéhokoli emocionálního chápání vydědění i od historických úvah a vycházet z toho, co lze vyčíst přímo ze zákona.“¹ Vydědění v úzkém slova smyslu představuje pořízení na případ smrti, a to přesně v opačném slova smyslu než je závěť. „Dá se říci, že vydědění je možno chápat ve dvou smyslech. Za prvé lze chápat vydědění v běžné mluvě, jako vyloučení jinak k dědění ze zákona povolaného dědice tím, že zůstavitel svou závětí povolá za svého dědice někoho jiného, ať už je takto postižen manžel, potomek, rodiče, sourozenci atd. Za druhé lze tento pojem v odborné terminologii chápat jako odnětí práva potomků na jejich povinné podíly, které jim zaručuje ustanovení zákona.“²

Právní úprava platného a účinného občanského zákoníku v § 1646 OZ stanoví, že vydědění dává možnost zůstaviteli ze zákonných důvodů nepominutelného dědice vyloučit jej nebo zkrátit z jeho práva na povinný díl. Hlavní cíl vydědění tedy můžeme chápat jako možnost zůstavitele zasáhnout do zákonem chráněného práva nepominutelného dědice. Nepominutelný dědic má v našem dědickém právu zvláštní postavení již od platnosti ABGB. Jeho ochrana se v průběhu doby postupně vyvíjela a dostala různých změn, a to především v částce toho, co mu ze zůstavitelova majetku připadne. Zůstavitel je tak omezen na rozsahu svého posledního pořízení. Vydědění je také způsob, kterým zůstavitel může dosáhnout toho, aby nepominutelnému dědici nepřipadlo nic nebo jen část z jeho majetku. Zůstavitel tak může za svého života rozhodnout o svém majetku a vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl pro zákonem předpokládané jednání.

„Důležité je uvědomit si, že vydědit lze pouze potomky zůstavitele (děti, vnuky, pravnučky), a to vzhledem k existenci zvýšené ochrany, která je jim, jako tzv. neopominutelným dědicům poskytována právě v § 1650 OZ.“³ Můžeme tedy říci, že institut vydědění je tak úzce spjat s ochranou potomků zůstavitele, dnes v občanském zákoníku nazývaných nepominutelnými dědici.

¹ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6.s. 326-334.

² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, 432 str.

³ LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 25.

Literatura považuje vydědění spíše za protipól právní ochrany nepominutelných dědiců, která do značné míry omezuje pořizovací volnost zůstavitele, který po sobě zanechává potomky. „Kdyby ale této ochrany nebylo, nemělo by v kontextu právní úpravy dědění své místo ani vydědění. Zůstavitel by totiž mohl se svým majetkem pro případ smrti naložit zcela libovolně, aniž by přitom musel brát jakýkoli ohled na své potomky.“⁴

Můžeme tedy shrnout, že vydědění je projev vůle zůstavitele, kterým dává zůstavitel najevo, že se určitému potomkovi nemá dostat povinného dílu nebo že se mu má dostat méně, než činí jeho zákonný povinný díl. Vydědění jako právní jednání zůstavitele je právním jednáním formálním a výslovným. Lze jej učinit nebo jej změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť. Formální náležitosti listiny o vydědění jsou stejné jako náležitosti závěti. „K platnosti tohoto úkonu jako právního jednání je třeba, aby v něm bylo výslovně (expresis verbis) uvedeno, že zůstavitel potomka vyděďuje.“⁵ Uvedení důvodu vydědění není již podle platného práva nezbytnou náležitostí listiny a tímto se nový zákon vrací oproti předešlé úpravě k pojetí ABGB. Zákonné důvody pro vydědění se v průběhu vývoje občanského práva měnily a postupně docházelo k jejich rozšiřování, zužování, vyloučení či konkretizování, o čemž budu pojednávat v následujících kapitolách.

1.1 Vývoj právní úpravy vydědění

Vydědění je tradičním občanskoprávním institutem, kde právní úprava prodělala značný vývoj. Během tohoto vývoje prošlo vydědění určitými změnami, které často souvisely s aktuální politickou situací ve státě. Ve vývoji právní úpravy lze najít podrobnou a rozsáhlou úpravu vydědění, ale také i méně precizní a strohou úpravu tohoto institutu. Institut vydědění znaly vyjma zákona č. 40/1964 Sb., v původním znění, všechny předešlé občanské zákoníky.

Institut vydědění můžeme najít již v zákoně č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů, jenž jej upravoval ve svém § 768 – § 773. Tento zákon rozlišuje důvody vydědění pro potomky a pro předky. Společně pro potomky a pro předky uváděl tři důvody, a pro předky připouštěl ještě jeden důvod navíc. Vzhledem k dané době byl mezi tyto důvody zahrnut i důvod odpadnutí dítěte od křesťanství. Tento důvod pro vydědění byl z důsledku vývoje společnosti zrušen v roce 1868. Do dalších občanských

⁴ JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. s. 558.

⁵ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonost*, 1983, č. 6.s. 326-334.

zákoníků se přejímají pouze zbývající tři důvody, a to opuštění zůstavitele v nouzi bez pomoci, odsouzení pro zločin k doživotnímu nebo dvacetiletému žaláři, trvalé vedení života odporující veřejné mravnosti a konečně obava z důvodu zadluženosti nebo marnotratnosti dědice, že jeho povinný díl ujde zcela nebo z největší části jeho dětem. Rodiče mohli být vydědění z týchž důvodů jako děti, a navíc i tehdy, jestliže zcela zanedbali výchovu dítěte. „Zůstavitelův projev, jímž vydědil nepominutelného dědice, musel být buď výslovný, nebo mohl zůstavitel pořídit o celém svém majetku a nepominutelnému dědici nic nezanechal.“⁶ Zůstavitel nemusel v posledním pořízení uvést důvod, pro který nepominutelného dědice vydědí, ale z praktického hlediska se to jevílo jako jednodušší. Dle této právní úpravy šlo vydědit i částečně. Tento zákoník na našem území platil s drobnými úpravami až do roku 1950, kdy byl nahrazen občanským zákoníkem z 25. října 1950, tzv. středním kodexem.

„Ve středním kodexu bylo vydědění upraveno obdobně jako v předešlé právní úpravě, ale na rozdíl od obecného zákoníku občanského musel zůstavitel přesně uvést důvod, který jej vedl k vydědění potomka, a to v textu listiny o vydědění. Pokud by v listině o vydědění tento důvod nebyl uveden, bylo by takové vydědění neúčinné.“⁷ Střední kodex stanovil tři možné důvody pro vydědění nepominutelného dědice. Mezi tyto důvody patřilo opuštění zůstavitele v nouzi, odsouzení pro úmyslný trestný čin a trvalé odpírání pracovat. „Vydědil-li zůstavitel z výše uvedených důvodů svého potomka, nabývali jeho dědický podíl jeho potomci.“⁸ Střední kodex dostal i jiných změn v této oblasti dědického práva a ruší tzv. ležící pozůstalost a zavádí, že se dědictví nabývá již smrtí zůstavitele. Rovněž zde nejsou převzaty formy ústní závěti a vzájemné testamenty. Přednostní postavení tak měli zákonní dědici, jejichž okruh byl však užší než v obecném občanském zákoníku.

Srovnáme-li tedy výše uvedené právní úpravy vydědění, můžeme říci, že až na malé odlišnosti a změny jsou důvody pro vydědění a jejich právní úprava téměř obdobné. Výrazné změny v oblasti vydědění nastaly až v následujících kodexech občanského práva, a to zejm. v zákoně č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v původním znění.

S příchodem následujícího kodexu soukromého práva, zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v původním znění, není vydědění na našem území vůbec upraveno. Až do 1. 4. 1983 jsme neměli právní úpravu upravující tento institut. Občanský zákoník, v původním znění, jej vůbec nezahrnoval. „Tento institut byl tak z českého dědického práva zcela vymazán, jelikož se při psaní nového civilního kodexu vycházelo z ústavy z roku 1960,

⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

⁷ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická...*, s.61.

⁸ Zákona č. 141/1950 Sb., *občanský zákoník*, § 550.

jež proklamovala, že „socialismus v naší vlasti zvítězil“, a že „vykořisťování člověka člověkem je navždy odstraněno“. Z těchto důvodů bylo vydědění považováno za buržoazní a jako takové bylo z právního řádu odstraněno.⁹ V ústavě Československé socialistické republiky byly zakotveny hlavní směry všestranného rozvoje společnosti i osobnosti člověka. Občanský zákoník dle své preambule v této době vychází z jednoty socialistické ekonomiky a ze souladu zájmů společnosti a občanů. Ustanovení občanského zákoníku směřovala k upevnování socialistických ekonomických i ostatních společenských vztahů a k překonávání přežitků ve vědomí lidí a pomáhají tak vytvářet předpoklady pro přeměnu vztahů socialistických ve vztahy komunistické.¹⁰ V tomto období zůstavitel neměl žádnou možnost, jak vyloučit svého nepominutelného dědice ze zákonného práva na povinný díl. Tento krok zákonodárce, spočívající ve vyloučení úpravy vydědění, je dle mého názoru zcela nepochopitelný. Dědické právo tak bylo nepominutelným dědicům zachováno i v případech, kdy se k zůstaviteli nechovali náležitým způsobem, což je nepřípustné. Zůstavitel neměl žádnou možnost, jak vyjádřit svůj nesouhlas s tím, aby po něm jeho potomek dědil. Dědic se tak mohl k zůstaviteli chovat značně pohrdavě, hrubě, či se s ním nemusel vůbec stýkat, a i tak mu zůstala právní jistota na jeho zákonný dědický díl. Zákonodárce se pravděpodobně domníval, že s příchodem socialismu budou ve společnosti rodinné vztahy nenarušené a nebudou nastávat situace, kdy bude vydědění potřeba. Tato myšlenka však nebyla správná, a jako důkaz toho je, že dlouho v praxi neobstála.

Od 1. 4. 1983 novelou občanského zákoníku č. 131/1982 Sb., bylo opět zůstaviteli umožněno vydědit potomka, avšak pouze, stručněji řečeno, pokud potomek neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc ve stáří, v nemoci nebo v jiných závažných případech, jak uvádí důvodová zpráva zákona.¹¹ Institut vydědění se tedy do našeho právního řádu postupně vrátil a po roce 1991 došlo zákonem č. 509/1991 Sb. k novelizaci občanského zákoníku a tím k důležité změně této právní úpravy. Novelou byly upraveny čtyři zákonné dědické důvody. Tyto taxativně stanovené důvody vydědění platily až do platnosti a účinnosti stávající právní úpravy. Důvody byly vymezeny v poměrně stručném § 469a¹², který říkal, že zůstavitel může vydědit potomka, jestliže v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech, nebo o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, nebo byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, anebo trvale vedl

⁹ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická* ..., s. 98.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, původního znění, účinném ke dni 1. 1. 1965.

¹² Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinném ke dni 1. 1. 2013.

nezřízený život. „Poměrně kasuistická formulace těchto ustanovení měla dle důvodové zprávy přispívat k utváření právního vědomí“¹³, a to zejména tím, že tyto důvody vydědění budou vykládány se zřetelem ke konkrétnímu individuálnímu případu. „Testovací volnost zůstavitele byla posílena i novou možností vztáhnout účinky vydědění na potomky vyděděného, i když se sami ničeho nedopustili.“¹⁴ „Konečně ve prospěch zůstavitele svědčilo i zmenšení nároku zletilých neopomenutelných dědiců ze $\frac{3}{4}$ na $\frac{1}{2}$ jejich zákonného dědického podílu.“¹⁵

„Pojetí dědického práva občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. bylo i po četných novelizacích stále co do základu socialistické, o zůstavitele se po jeho smrti téměř nezajímalo, neboť mrtvý člověk je bez významu a jeho podmínky, přání a příkazy jsou bez právních následků.“¹⁶ Tato úprava byla zcela neodpovídající potřebám společnosti, a proto v rámci rekodifikace občanského práva, zákonem č. 89/2012 Sb., došlo zatím k poslední změně dědického práva a institutu vydědění do něj spadajícího. Nadále nešlo respektovat, že nebyl kladen důraz na přání zůstavitele, který za svého života rozhodl, jak má být naloženo s jeho majetkem, a proto tato úprava dostala změn v novém občanském zákoníku, který je v platnosti od 22. března 2012 a účinný je od 1. 1. 2013. Tento předpis je publikován pod symbolickým číslem 89, což ukazuje, že jde o další krok k naplňování požadavku vyjadřovaného v listopadu 1989: *Svobodně žít a svobodně se spolu domlouvat.*¹⁷ Občanský zákoník, stejně jako i v jiných oblastech soukromého práva, vnáší do dědického práva řadu nových prvků i institutů. V mnoha ohledech se vrací k pojetí dědického práva v ABGB a úprava dědického práva je oproti předešlým úpravám rozsáhlá a daleko podrobnější, než jsme byli doposud zvyklí.

1.2. Platná právní úprava vydědění

Pokud jde o důvody vydědění, úprava vydědění vychází z úpravy předešlé (§ 469a zákoníku z r. 1964). Změny nastávají v prohlášení o vydědění, kdy se nově připouští i ústní forma. „Prohlášení o vydědění lze učinit stejným způsobem, jakým se pořizuje závěť.

¹³ JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jirí, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. s. 558.

¹⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář - §1 – 487*. Praha: Linde, 2008. s. 1180

¹⁵ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 124.

¹⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 1119.

¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

Obdobné pravidlo se uplatní i pro zrušení tohoto prohlášení.¹⁸ Prohlášení o vydědění lze tedy učinit písemně soukromou listinou v holografní nebo alografní formě podle §1533 až 1536 OZ, veřejnou listinou podle § 1537 OZ a §1538 OZ, ale také závěti s úlevami, jak je uvedeno v ustanovení § 1542 až 1549 OZ, kterou lze za splnění zákonem stanovených podmínek učinit ústně.

Dle platného a účinného práva může zůstavitel vydědit nepominutelného dědice ze čtyř základních zákonných důvodů. Důvodem pro vydědění jsou případy, kdy nepominutelný dědic neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi, nebo o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl, nebo byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze, anebo vede trvale nezřízený život. Zůstavitel může dále vydědit nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen, a také nepominutelného dědice, u kterého je obava, že z důvodu marnotratnosti nebo dluhů nezanechá na povinný díl svým potomkům.

Vydědění nezpůsobilého dědice se vrací ze staršího práva (§ 770 ABGB). „Návrh občanského zákoníku z r. 1937 toto ustanovení vypustil s argumentem, že možnost takového vydědění je „příliš samozřejmé“; dnes tomu ale tak dle důvodové zprávy – po přestávce víc jak padesátileté – není a výslovná úprava se jeví jako vhodná.“¹⁹ Dědit může jen osoba způsobilá být dědicem, a proto se na první pohled může zdát tato úprava nadbytečná, ale není tomu tak. Pokud nemůže nepominutelný dědic z důvodu nedostatku své dědické způsobilosti dědit, jinými slovy, je z dědického práva vyloučen, mohl by existovat názor, že není důvod mu jeho právo na povinný díl krátiť nebo odjímat. Nicméně dědická nezpůsobilost vylučuje z práva na majetek i jiné osoby než nepominutelného dědice.

Dědicky nezpůsobilý je ten, kdo naplní podmínky § 1481 OZ, ledaže by mu zůstavitel tento čin výslovně prominul. Prominutí těchto činů musí být dle zákona výslovné, tedy písemné nebo ústní, což je určitý posun od předchozí právní úpravy, která v praxi činila problémy. Účelem tohoto ustanovení, který zákonodárce mohl tak dle mého názoru zamýšlet, je vyloučení případných sporů, zda zůstavitel za svého života takové osobě její jednání prominul či nikoli a tím ovlivnění dědického práva potomků nezpůsobilého dědice.

„Přežije-li totiž vyděděný potomek zůstavitele, pak nedědí ani jeho potomci, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.“²⁰ Zůstavitel může v prohlášení o vydědění určit, že např. nebude dědit jen jeden z několika potomků vyděděného. Zemře-li však vyděděný potomek dříve než

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ § 1646 odst. 3 OZ.

zůstavitel, potomci tohoto vyděděného potomka dědí, vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z dědického práva.²¹ „Zůstavitel tomu může zabránit zejména tak, že i tyto potomky vyděděného samostatně vydědí (vyloučí z dědického práva). Pod slovem *samostatně* je třeba rozumět, že zde musí existovat zákonné důvody vydědění těchto potomků, a nestačí, jako tomu bylo do 31. 12. 2013, aby zůstavitel vztáhl důvody vydědění i na potomky vyděděného. Není tedy podstatné, zda zůstavitel svého potomka a jeho potomky vydědí v jedné listině o prohlášení o vydědění anebo zda tak učiní v několika zvláštních (samostatných) listinách. Oproti tomu u dědické nezpůsobilosti potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo (jsou myšleny případy, ve kterých se předpokládá princip reprezentace), a to i když vyloučený přežije zůstavitele. *U dědické nezpůsobilosti tak zůstavitel nemůže žádným způsobem zamezit tomu, aby potomci vyloučeného (netýká se ale případu v § 1482 odst. 1 OZ) vstoupili právem reprezentace do práv (a povinností) svého předchůdce a stali se dědici*“²².

Zůstavitel dále může nově vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezůstaví dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům²³. Na rozdíl od předchozích důvodů vydědění však tento důvod nelze rozšířit na potomky vyděděného. Jedná se o případ označovaný jako „*exhereditatio bona mente facta*“.²⁴ O tom blíže v následující kapitole.

Nově nám také občanský zákoník výslovně upravuje, že nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění²⁵. Znamená to tedy, že zůstavitel nemusí uvést ve svém posledním pořízení důvod vydědění. V předchozí právní úpravě bylo uvedení důvodu vydědění podmínkou pro platnost úkonu vydědění. Tento ústupek odůvodňuje důvodová zpráva zejména z důvodu pohledu společnosti na nepominutelného dědice. Učiní-li nyní zůstavitel prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a – např. při odsouzení vyděděného pro závažný trestný čin – upadl v zapomenutí. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat. Je tedy správné ponechat zůstaviteli na vůli, zda důvod vydědění uvede, čili nic. Podle platné úpravy by jej mohl i jen sdělit favorizovanému

²¹ srov. § 1646 odst. 3 OZ

²² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej, *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s.

²³ § 1647 OZ.

²⁴ Tamtéž k „vydědění v dobrém úmyslu“, s. 407.

²⁵ § 1648 OZ.

závětnímu dědici nebo vykonavateli závěti pro případ, že vyděděný bude existenci tohoto důvodu popírat.²⁶

Důvody vydědění nové právní úpravy se až na výjimky výrazně neodlišují od právních úprav předešlých. Nicméně jsou zde zaváděny opět pojmy, které mohou vést k výkladovým nejasnostem. Předchozí ustálená rozhodovací praxe soudů k dnešnímu dni opakovaně vyložila pojmy, které byly z hlediska právní jistoty nepominutelného dědice nejasné. Zejména se jednalo o pojmy jako trvalé vedení nezřízeného života, nevedení opravdového zájmu dědice o zůstavitele nebo neposkytnutí mu potřebné pomoci. Tato judikatura je z převážné většiny použitelná i dnes a v následujících kapitolách se jí u jednotlivých dědických důvodů budu podrobně věnovat. Dle aktuální právní úpravy může k platnému vydědění dojít jen za splnění některého z důvodů vydědění výslovně v zákoně předvídaného, a současně za platného právního jednání zůstavitele směřujícího k vydědění. K platnosti jednání zůstavitele je nezbytné splnit podmínky stanovené zákonem, tedy *kdo* může *koho* vydědit a *z jakého důvodu*.

Nadále podrobně srovnám zákonné důvody vydědění ve světle judikatury v platném a účinném občanském zákoníku s ohledem na úpravu v ABGB a v předchozí platné právní úpravě, zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů a zaměřím se na otázku neplatného vydědění a procesní obrany nepominutelného dědice.

²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013, (§ 1648).

2 Ne(o)pominutelný dědic

V zjednodušeném slova smyslu můžeme chápat ne(o)pominutelného dědice jako zvláštní kategorii dědiců. Pojem dědic bývá užíván a vykládán různě. „V širším slova smyslu je to ten, komu svědčí určitý dědický titul a který má právo dědictví odmítnout. Pokud dědictví neodmítne nebo dá svým jednáním najevo, že dědictví odmítnout nechce, a tudíž odmítnout nemůže, stává se dědicem v užším slova smyslu. Tento dědic, pokud skutečně dědictvím něčeho nabude, stává se dědicem v nejužším slova smyslu.“²⁷ Ne vždy je ale ne(o)pominutelný dědic dědicem v užším, resp. nejužším slova smyslu.

S příchodem nové úpravy občanského práva dochází ke změně terminologie u ne(o)pominutelných dědiců – dosud obecně rozšířené označení „neopomenutelný“²⁸ dědic se mění na „nepominutelný“ dědic. „Důvodem má být návrat k tradiční české právní terminologii a snaha o nahrazení tzv. slovakismů.“²⁹ „Situace je však z jazykového hlediska složitější: pro termín *Noterben* (§ 762 a násl.) se v prvním překladu *ABGB* z r. 1812 užívalo označení dědicové „potřební (spříznění)“, terminologická komise z r. 1849/1850 prosazovala slovo „přirození“ a až v překladu z r. 1862 se objevil výraz „nepominutelný“. *Občanský zákoník 1950* (§ 551) a obdobně i *občanský zákoník 1964* (§ 479) tuto specifickou kategorii dědiců nepojmenovávaly; změna terminologie se však prosadila v odborné literatuře a měla racionální důvody (slovo „nepominutelný“ totiž můžeme chápat také ve významu „nepomíjivý“ či „trvalý“).“³⁰

Zatímco občanský zákoník z r. 1964 tuto kategorii dědiců upřednostňoval, platné právo ji upozaďuje. Institut vydědění podstatně zasahuje do práv nepominutelných dědiců.³¹ Zákon vydědění pojímá jako protipól ochrany neopominutelných dědiců³² neboli snahu o prolomení zvýšené ochrany této skupiny osob.

Nepominutelným dědicem jsou podle staré i nové úpravy pouze potomci, přičemž se rozlišuje mezi zletilými a nezletilými. V *ABGB* byl pro každé dítě stanoven povinný díl ve výši 1/2 toho, co by mu připadlo při dědické posloupnosti zákonné. U rodičů zákonný díl

²⁷ KITTEL, David. Neopomenutelný dědic není dědic, *Ad Notam*, 2011, roč. 17 č.2 s. 14-16.

²⁸ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*, 2014 roč. 22 č.11, s. 381.

²⁹ HORÁK, Ondřej. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy“. Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva, in *Mach, P., Pekarík, M., Vladár, V. (edd.) Constans et perpetua voluntas: Pocta profesorovi Petrovi Blahovi k 75. narozeninám*. Tmava: Typi Universitatis Tynaviensis, 2014, s. 217–222.

³⁰ HORÁK: *Tzv. nepominutelný dědic* ..., s. 381.

³¹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. s. 63.

³² FIALA, Josef a kol. *Občanské právo – Meritum*. 1. vydání. Praha: Aspi, 2006. s. 270.

činil 1/3. Občanský zákoník 1964 poskytoval ochranu jen potomkům zůstavitele. Nezletilým i zletilým potomkům náležel zákonný podíl původně 3/4, po novele 1/2; podle *platného občanského zákoníku* (§ 1643) se má nezletilým dostat 3/4, zletilým 1/4 podílu (v původní osnově 2005 to byla u zletilých 1/2, v osnově 2007 pak 1/3).“³³

Určením zákonné výše povinného dílu nepominutelného dědice vyjadřoval zákonodárce ochranu dědice. Nepominutelnému dědici, nebyl-li platně vyděděn, se muselo vždy dostat alespoň tolik, kolik činil jejich dědický podíl ze zákona. Občanský zákoník důsledně rozlišuje mezi pojmy dědického dílu a dědického podílu. Zjednodušeně se dá říci, že dědický díl je část podílu na pozůstalosti, jehož se domáhat má právo nepominutelný dědic i přes závět', není-li platně vyděděn, ale o tom v následující kapitole.

Lze si všimnout, že ochrana nepominutelných dědiců se postupem doby zmenšovala a platná úprava upravuje jejich zákonné dědické podíly již na pouhé čtvrtiny. „Zákonná práva nepominutelných dědiců stanovená v občanském zákoníku je třeba považovat za jednu z významných překážek zůstavitelovy testovací volnosti. Ochranou nepominutelných dědiců se prosazuje nejvýrazněji princip familiarizace v dědickém právu na úkor testovací volnosti odvozené z ústavou zaručeného práva vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).“³⁴

2.1 Neplatné vydědění nepominutelného dědice

Nepominutelný dědic může být vyděděn neplatně. V takovém případě zákon říká, že bude-li nepominutelný dědic vyděděn neplatně, má právo na svůj povinný díl.³⁵ Zákonná dikce je poněkud nepřesná, když uvádí, že nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl, a nepřidává k tomu podmínku, že se tak stane tehdy, když kromě vydědění zůstavitel pořídí dědickou smlouvou a závětí, nebo pouze závětí o veškerém svém majetku ve prospěch jiných osob. Bude-li tomu tak, pak neplatně vyděděný nepominutelný dědic má právo na povinný díl. „Pokud se však zůstavitel omezil pouze na vydědění, které se posléze ukázalo bezdůvodné (neplatné), a nepořídil o veškerém svém majetku, v důsledku čehož dědí dědici ze zákona, bude nepominutelný dědic dědicem s právem na celou pozůstalost, bude-li dědicem jediným, nebo s právem na podíl z pozůstalosti, pokud bude dědiců více, případně na podíl, o kterém zůstavitel nepořídil (§ 1499, 1500 odst. 2 OZ) či na uvolněný podíl

³³ HORÁK: *Tzv. nepominutelný dědic ...*, s. 381.

³⁴ MIKEŠ, Jiří. - MUZIKÁŘ, Ladislav.: *Dědické právo. Praktický příručka*, Praha: Linde 2003, s.78.

³⁵ § 1650 OZ.

(a *contratio* §1504 a 1505 odst. 1 OZ).³⁶ Neplatným vyděděním může být jednak případ při posuzování platnosti prohlášení o vydědění a jednak případ, kdy se neprokáže důvod pro vydědění nepominutelného dědice. Občanský zákoník je nově postaven na koncepci upřednostnění platného právního jednání před neplatným.³⁷ A proto nebude nově již závět' v části vydědění nepominutelného dědice relativně neplatná, jak tomu bývalo v předešlé právní úpravě, ale taková závět' bude v celém rozsahu platná.

Nepominutelný dědic má pak dle zákona pouze právo na výplatu povinného dílu v penězích, a nemá tedy postavení dědice, nýbrž jen věřitele. Touto úpravou zákon odstraňuje nechtěný vznik spoluvlastnictví mezi nepominutelným dědicem a dědicem povoláním. Vzniká zde ovšem otázka, zda dědicové tuto změnu přivítají. V praxi totiž může nastat situace, že nebudou mít vždy dostatek finančních prostředků na výplatu povinného dílu nepominutelného dědice. Tuto situaci se snaží řešit § 1654 odst. 1 OZ, který dědicům umožňuje ze zvlášť závažných důvodů s přivolením soudu tento díl na pozůstalosti nepominutelnému dědici splácet ve splátkách, anebo zažádat o odložení jeho splatnosti. Zákon také nevylučuje možnost jiné dohody o vzájemném vypořádání mezi dědicem a tzv. nepominutelným dědicem.³⁸ Nepominutelný dědic podléhá ochraně zákona i v případě, opomen-li jej zůstavitel uvést ve svém posledním pořízení.

2.2 Důsledky opomenutí nepominutelného dědice v platné úpravě

Nepominutelný dědic může být zůstavitelem opomenut vědomě (úmyslně) anebo nevědomě (omylem). Občanský zákoník rozlišuje případy, kdy zůstavitel věděl, že nepominutelný dědic existuje, nicméně úmyslně na něj v posledním pořízení pro případ smrti nepamatoval, a případy, kdy zůstavitel nevěděl, že má nepominutelného dědice, tedy nevěděl, že vůbec existuje, a proto s ním ve svém posledním pořízení pro případ smrti nepočítal.

Zůstavitel tedy může úmyslně opomenout nepominutelného dědice ve svém pořízení pro případ smrti a povolat jiné dědice – v takovém případě se jedná o nezákonné opomenutí. Opomenutý dědic má pak právo na svůj povinný díl, a to v podobě vyplacení peněžní částky ve výši tohoto podílu dle § 1651 a § 1653 OZ. Dědici i odkazovníci se pak na vyrovnání

³⁶ ŠEŠINA. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed). *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 372 (§ 1650).

³⁷ § 574 OZ.

³⁸ § 1654 OZ.

dědického podílu nepominutelného dědice účastní poměrně. Úmyslné opomenutí nepominutelného dědice se zpravidla nedotkne jeho práva na zákonný díl.

S příchodem platného občanského zákoníku byl zaveden zvláštní způsob vydědění, a to tzv. vydědění mlčky neboli tiché vydědění³⁹. Podmínkou tohoto vydědění je naplnění důvodů vydědění a zároveň úmyslné opomenutí zůstavitelem v posledním pořízení. V tomto případě zákon nechává na vůli dědici povolanému pořízením pro případ smrti, zda nepominutelnému dědici ustoupí, či zda, je-li dán důvod vydědění, tento důvod prokáže a z dědění jej tak vyloučí. Dědické právo v platném občanském zákoníku je postaveno na koncepci posílení vůle zůstavitele, a proto zde vyvstává otázka, zda vydědění mlčky této koncepci občanského zákoníku neodporuje. Chtěl-li by zůstavitel opravdu vydědit nepominutelného dědice za svého života pro jeho činy, zakládající důvod vydědění, má možnost tak učinit. V případě, že tak neučinil zůstavitel za svého života, dá se předpokládat, že mu v tom bránil nějaký důvod. Presumpce zůstavitelovy vůle vydědění mi tak přijde jako výrazný zásah do toho, co zůstavitel chtěl nebo zamýšlel. V tomto případě nezáleží na vůli zůstavitele a rozhoduje fakt, zda existuje důvod vydědění. Nelze tak dle mého názoru předpokládat, že zůstavitel by za dané jednání nepominutelného dědice, kterého opomenul nikoli omylem, vydědil. Z možnosti zůstavitele vydědit své dědice se tímto stává v daném případě zákonné pravidlo a vzniká tzv. vydědění konkludentním způsobem, které nemusí konsolidovat s vůlí zůstavitele. Zůstavitel mohl psát své poslední pořízení pro případ smrti v době, kdy ještě ani netušil, že jeho nepominutelný dědic učinil jednání umožňující vydědění, a mohl jej tak opomenout z úplně jiných důvodů, které se nedozvíme. Zákon neupravuje okamžik, kdy má dědic naplnit svým jednáním důvody vydědění, a proto se může stát, že tyto důvody naplní až po samotném opomenutí v posledním pořízení pro případ smrti, a původní vůle zůstavitele tak byla úplně jiná. Toto ustanovení občanského zákoníku může být samozřejmě v některých případech velmi praktické, ale i tak je dle mého názoru tato zákonná fikce vydědění až příliš přísná. V praxi se neprokáže faktická vůle zůstavitele a ani to, že jednání nepominutelného dědice, zakládající důvod vydědění, zůstaviteli nevadilo, ba že ho nepovažoval za dostatečně významné pro vydědění. Do silné pozice se naopak dostává dědic povolaný posledním pořízením pro případ smrti, protože ten rozhodne, zda nepominutelnému dědici ustoupí, či jej z dědění vyloučí tím, že prokáže důvod vydědění.

Bude velmi zajímavé, jak se k této otázce postaví soudní praxe. „Soudy se totiž mohou přiklonit k názoru, že jakékoli opomenutí nepominutelného dědice, jenž je zůstaviteli znám, je

³⁹ § 1651 odst. 2 OZ.

tzv. konkludentním vyděděním; tzn. soudy nebudou prověřovat, zda se jednalo o úmyslné opomenutí, a každé opomenutí zůstaviteli známého dědice budou považovat za úmyslné, anebo naopak budou soudy primárně považovat jednání zůstavitele za nedbalostní a budou prověřovat všechny okolnosti sepsání příslušného pořízení pro případ smrti, aby bylo na jisto postaveno, zda bylo opomenutí nepominutelného dědice skutečně úmyslné či nikoli.⁴⁰

K opomenutí tzv. nepominutelného dědice může dojít také omylem. Může se stát, že zůstavitel nevěděl o existenci nepominutelného dědice nebo se domníval, že již nežije. Důkazní břemeno pak nese tento dědic. Nicméně i zde jde o vydědění mlčky a je třeba aplikovat ustanovení o možnosti prokázání naplnění důvodu pro vydědění. V opačném případě by tito dědicové byli nevyděditelní a neodůvodněně favorizovaní proti těm, o kterých zůstavitel věděl. V tomto případě má samozřejmě nepominutelný dědic právo na svůj zákonný díl, a to v podobě finančního vyrovnání, kterého se může domáhat v rámci řízení o pozůstalosti.⁴¹

Závěrem je nutno pouze připomenout § 1492 OZ, dle něhož pořízením pro případ smrti nelze zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl, a nedošlo u něj ani k vydědění (ani není dán důvod dědické nezpůsobilosti). Pokud tomu pořízení pro případ smrti odporuje, náleží nepominutelnému dědici povinný díl.⁴²

2.3 Postavení nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti

Řízení o pozůstalosti je nově od 1. 1. 2014 upraveno v § 98 – § 288 zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Zákon stanoví základní procesní postup soudů v případě smrti zůstavitele. Toto řízení může být zahájeno na návrh i bez návrhu.

Zákon výslovně upravuje, že nepominutelný dědic je účastníkem řízení, jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu, a to dle důvodové zprávy zejména z toho důvodu, že výše pohledávky nepominutelného dědice je přímo úměrná obvyklé ceně pozůstalosti. Toto postavení mu dává v řízení zejména procesní práva, například že musí být vždy vyrozuměn o jednotlivých úkonech, může uvádět rozhodné skutečnosti nebo označovat důkazy až do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí. Další

⁴⁰ NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník - dědické právo*. 2014, Praha: Grada, 144 s.

⁴¹ § 1654 odst. 1 OZ.

⁴² ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jirí.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 377 (§ 1651).

práva osobě, které svědčí zákonná dědická posloupnost, stanoví ust. § 143 odst. 2 ZZŘS, a to např. aby byla vyrozuměna o úkonu, při němž bude provedeno veřejné zjištění stavu a obsahu listin o pořízení pro případ smrti, o prohlášení o vydědění aj. Tato osoba má možnost uvést do protokolu o tomto jednání svá stanoviska ke stavu a obsahu listiny, jestliže o to požádá.⁴³

V ostatních zákonem nevymezených případech má nepominutelný dědic v zásadě v řízení o pozůstalosti postavení věřitele, jak vyplývá z § 1654 OZ, který mu dává právo na pohledávku spočívající v peněžní částce rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. Postavení věřitele v rámci tohoto řízení dává nepominutelnému dědici právo přihlásit svoji pohledávku, a to ve lhůtě nejméně tři měsíců. Soud pak v rámci svého rozhodnutí o dědictví rozdělí pozůstalost, potvrdí nabytí dědictví nebo případně schválí dohodu dědiců.

Vznikne-li však spor o dědické právo, je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, a soud usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou (shodně v předešlé úpravě § 175k odst. 2 OSŘ). Nově je v § 1673 OZ upraveno, kdo má být soudem odkázán na podání žaloby. Jestliže není zpochybňována pravost dědické smlouvy nebo závěti, považuje se za nejslabší právní důvod dědění zákonná posloupnost, silnějším právním důvodem je závěť a nejsilnějším dědická smlouva. V případě vydědění se k podání žaloby odkáže vyděděný potomek, který tvrdí, že byl vyděděn neplatně; jestliže však není v závěti či listině o vydědění uveden důvod vydědění, musí být k podání žaloby odkázán ten, kdo by dědil namísto vyděděného, kdyby vydědění nebylo platné.⁴⁴ Z předchozí judikatury, která je dnes v této věci zcela použitelná, vyplývá, že žaloba podaná ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ (nyní ve smyslu §170 odst. 1, ZZŘS) není určovací žalobou ve smyslu § 80 písm. c) OSŘ, ale je žalobou na určení právní skutečnosti, u níž naléhavý právní zájem vyplývá z právního předpisu.⁴⁵ Zákon výslovně nestanoví, kdy lhůta pro podání žaloby počíná běžet (standardně se tato lhůta počítá od právní moci usnesení, jímž se účastník odkazuje k podání žaloby). Po pravomocném skončení řízení o žalobě nebo po marném uplynutí lhůty k jejímu podání musí soud (soudní komisař) vydat samostatné usnesení o tom, s kým nadále nebude jednáno jako s účastníkem řízení (§ 170 odst. 3 ZZŘS.), což nutně povede k určitému prodloužení řízení, neboť podle předchozí právní úpravy se takové usnesení nevydávalo.⁴⁶

⁴³ § 144 odst. 3 ZZŘS

⁴⁴ BARTOŠ, Jiří. Nová procesní úprava dědického práva, *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č.6, s. 16.

⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.3.2009, sp.zn. 21 Cdo 887/2008.

⁴⁶ BARTOŠ, Jiří. Nová procesní úprava dědického práva, *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č.6, s. 16.

Objeví-li se po ukončení řízení o pozůstalosti nový, dosud neznámý pravý dědic, má právo se svého nároku na pozůstalosti domáhat, a to prostřednictvím žaloby na vydání vlastnictví oproti ostatním dědicům, kteří nabyli dědictví.

Důvody vydědění nemusí být nově dle občanského zákoníku v posledním pořízení zůstavitele vymezeny, a vzhledem k tomu, že vydědění podstatně zasahuje do práv nepominutelného dědice, má možnost se dědic proti vydědění bránit. Nabytí dědictví potvrzuje soud, a to osobě, jejíž dědické právo bylo prokázáno. Vyděděný potomek má možnost prokázat, že zákonné důvody vydědění nebyly v jeho případě dány. Není-li však důvod vydědění v listině uveden, odkáže soud k podání této žaloby toho, kdo má dědit na místě vyděděného. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, nebo bylo-li řízení o žalobě zastaveno či byla-li žaloba odmítnuta, platí, že spor o dědické právo byl vyřešen v neprospěch toho, kdo měl své právo uplatnit žalobou⁴⁷.

⁴⁷ § 170 odst. 2 ZZŘS.

3. Dílčí hlediska institutu vydědění

Vydědění jako institut občanského práva má různá dílčí hlediska, jak se lze na tento institut dívat. Jak bylo již výše zmíněno, vyděděním se rozumí zůstavitelův projev učiněný za podmínek daných pro platné poslední pořízení, jímž se nepominutelnému dědici odnímá zcela nebo zčásti povinný díl (necht' se tím nepominutelný dědic vylučuje z posloupnosti zákonné vůbec nebo jen z práva na díl povinný)⁴⁸. Hlavním smyslem tohoto institutu je tak postihnout nepominutelného dědice tím, že ztratí dědické právo. Dnešní úprava upravuje vydědění v § 1646 OZ.

3.1. Z čeho se vyděd'uje?

Ust. § 1646 odst. 1 OZ stanoví, že ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vyděděním z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit. Nepominutelnému dědici dle §1642 OZ náleží z pozůstalosti povinný díl. Je-li dědic nezletilý, povinný díl u něj činí alespoň 3/4 jeho zákonného dědického podílu, je-li zletilý, pak se jedná o 1/4 zákonného dědického podílu. Zákon však umožňuje zůstaviteli vyloučit nebo zkrátit nepominutelného dědice jen z práva na povinný díl, o právu na podíl na pozůstalosti nezmiňuje ničeho. Ustanovení si tak mírně protirečí a zavádí nejasnosti v otázce, z čeho můžeme nepominutelného dědice vydědit.

Pokud bychom přijali doslovně text první věty § 1646 odst. 1, a tedy kdyby zůstavitel vyloučil nepominutelného dědice pouze z jeho práva na povinný díl, bylo by možno z toho dovodit, že mu ponechal dědické právo, což by se zcela minulo s podstatou institutu vydědění, jehož smyslem je nepřipustit, aby nepominutelný dědic dědil, a nepřipustit ani, aby měl právo na povinný díl, protože k tomu má zůstavitel zákonné důvody vydědění. „Zůstavitel by musel tedy ještě vedle prohlášení o vydědění (současně nebo kdykoli jindy) napsat závěť nebo dědickou smlouvu, kterými by pořídil o veškerém svém majetku ve prospěch jiných osob tak, aby na nepominutelného dědice nezbylo vůbec nic. Pokud by zůstavitel nepominutelného dědice vydědil pouze z práva na povinný díl a dědilo by se podle

⁴⁸ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jirí.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 357 (§ 1646).

zákoně dědicke posloupnosti, takový nepominutelný dědic by dědil, nemohl by pouze odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu, z něhož byl zůstavitelem vyloučen.⁴⁹

Dle mého názoru se při výkladu tohoto ustanovení musí přihlídnout především k stěžejnímu §2 odst. 2 OZ, a ust. § 1646 OZ se musí vykládat jasným úmyslem zákonodárce, a to je vydědit nepominutelného dědice jak z práva na jeho povinný díl, tak i z práva na podíl na pozůstalosti. Ovšem díky ne zcela jasné terminologii zákonodárce je možné, že se některý vyděděný dědic bude domáhat u soudu svého práva na povinný podíl na pozůstalosti. Domnívám se, že soudy potvrdí výklad ustanovení smyslem a účelem a nepřiznají pak nepominutelnému dědici právo na podíl na pozůstalosti. Myslím si, že má-li být tedy naplněn výše uvedený smysl institutu vydědění, je třeba jej vyložit tak, že vyděděním je nepominutelný dědic postižen tak, že ztrácí dědicke právo i právo na povinný díl. Právo na povinný díl mu pak náleží jen v případě, když by byl vyděděn neplatně (§1650 OZ).

3.2 Částečné vydědění a okamžik naplnění důvodu vydědění

Dnešní právní úprava výslovně připouští možnost zkrácení dědice v jeho právu na povinný díl, což se za platnosti zák. č. 40/1964 dovozovalo jen z judikatury. „Částečné vydědění se uplatňovalo i v bývalém Československu: *vyděděním lze odejmout dědicke právo zcela nebo zčásti.*⁵⁰ Vydědění je projev vůle zůstavitele, a proto i rozsah vydědění záleží na jeho uvážení. Zůstavitel se tak může rozhodnout, zda pouze zkrátí nepominutelného dědice na jeho povinném dílu, či zda jej z jeho práva na povinný díl zcela vyloučí. „Zkrátit lze povinný díl jak poměrně (např. o polovinu), ale nepochybně i odnětím určité částky apod. Zpravidla nepřichází v úvahu vydědění zákazem, že neopominutelný dědic nesmí z pozůstalosti dostat určitou věc.“⁵¹ Co se stane s uvolněným podílem zcela či zčásti uvolněným v důsledku vydědění, zákon neřeší.

Vzhledem k zásadám dědicke práva v platném občanském zákoníku a s přihlídnutím k §1645 OZ se domnívám, že zůstavitel může disponovat uvolněným podílem závětí. Ust. § 1645 upravuje, že se při výpočtu povinného dílu nepominutelného dědice započítává i podíl vyděděného dědice tak, jako by vyděděn nikdy nebyl. Toto

⁴⁹ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 359 (§ 1646).

⁵⁰ BALÁK, František, KORECKÁ, Věra, VOJTEK, Petr. *Občanský zákoník – zákony s judikaturou.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 793.

⁵¹ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závětí. *Socialistická zákonost*, 1983, č. 6.s. 326-334.

ustanovení sleduje dle důvodové zprávy starou zásadu *exheredatus partem facit ad minuendam* (podíl vyděděného způsobí zmenšení povinného dílu). „Důvod, proč se osnova k této zásadě hlásí, je především v tom, že při několika nepominutelných dědicích nemůže mít žádný z nich prospěch z toho, že některého z nich zůstavitel vydědí, protože ani po takovém projevu zůstavitelovy vůle jeho povinný díl nevzroste. Opačný přístup by motivoval jednoho z nepominutelných dědiců až příliš k projevování zájmu o vydědění dalšího z nepominutelných dědiců, což nutně vede k narušování soudržnosti rodiny.“⁵²

Důvodová zpráva k §1648 OZ současně vymezuje, že dle předchozí platné právní úpravy musel důvod vydědění existovat v době prohlášení o vydědění a zůstavitel nemohl vydědit nepominutelného dědice předem, ač již vidí své dítě „od stupně ke stupni klesati, třebaš teprve pozdější chování splní skutkovou podstatu. Z toho lze dovodit, že nově k vydědění dojde nejen tehdy, když důvod vydědění bude dán v době, kdy zůstavitel učinil prohlášení o vydědění, nýbrž i tehdy, bude-li důvod vydědění dán v době jeho smrti.“⁵³ Tato možnost není uvedena doslovně v zákoně. Tento postup lze uvítat, neboť v intencích zákona je, aby byli z dědění vyloučeni ti nepominutelní dědici, kteří se dopustili činů, s kterými je vydědění spjato, a to nejen v době, kdy zůstavitel o tom ve svém pořízení o vydědění stanoví, ale i dojde-li k naplnění důvodů vydědění později za života zůstavitele. Můžeme připustit, že zůstavitel, sledující vývoj chování svého potomka zejména s ohledem na důvody vydědění uvedené v § 1646 písm. a), b), d) OZ a v §1647 OZ (zadluženost, marnotratné počínání), popíše ve svém prohlášení o vydědění tak, že uvede, že nepominutelný dědic nebude dědit, bude-li u něho v době smrti zůstavitele dán důvod vydědění.⁵⁴ Toto lze tedy chápat jako vydědění podmíněné, kde není potřeba žádné další právní úpravy, jelikož o podmínkách vydědění občanský zákoník obecně pojednává.

3.3. Listiny o vydědění sepsané před 1. 1. 2014

I listinu o vydědění zasáhla rekodifikace soukromého práva. Dle občanského zákoníku z r. 1964 vyděd'oval zůstavitel prostřednictvím tzv. listiny o vydědění. Nová právní úprava v ust. 1649 OZ zavádí tzv. prohlášení o vydědění. Toto prohlášení lze učinit nebo jej lze

⁵² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013 (§ 1645)

⁵³ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jirí; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 355-364 (§ 1646)

⁵⁴ Tamtéž.

změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje závěť. Závěť vyžaduje písemnou formu, ledaže byla pořizena s úlevami, a může být pořizena soukromou nebo veřejnou listinou. Náležitosti prohlášení o vydědění jsou stanoveny výslovně a bez větších pochybností.

Otázka platnosti a účinnosti prohlášení o vydědění pořizené před 31. 12. 2013 je řešena v přechodných ust. § 3069 - 3072 OZ. Standardně se při dědění použije právo, které je platné v den smrti zůstavitele⁵⁵. Jestliže je prohlášení o vydědění v souladu s OZ, bylo učiněno do 31. 12. 2013 a zůstavitel zemřel po 1. 1. 2014, bude takové prohlášení o vydědění platným, a to i když by odporovalo občanskému zákoníku platnému a účinnému v době, kdy k němu došlo⁵⁶.

Otázka ovšem vyvstává v případě platnosti listiny o vydědění, která byla sepsána před účinností nového občanského zákoníku, spočívající v odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, tedy pro důvod vydědění nepřevzatý novou právní úpravou. Přechodná ustanovení zákona v části dědického práva tento problém neřeší. Nicméně platí-li dle tehdejších předpisů forma, měl by však platit i obsah těchto listin, vyhotovených podle právního předpisu platného v době jejich pořizení, a tedy i přísnější podmínky vydědění, než jaké budou dle občanského zákoníku, protože zůstavitel jednal v důvěře ve stávající právní řád platný v době pořizení listiny o vydědění. „To se bude týkat i případu §469a odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb., kdy zůstavitel mohl v listině o vydědění výslovně stanovit, že se důsledky vydědění vztahují i na osoby uvedené v § 473 odst. 2 obč. zák., tedy na potomky vyděděného. Ti v takovém případě nedědili, ať vyděděný potomek zůstavitele, přežil či nikoli.“⁵⁷ Dle mého názoru, má-li se zohledňovat vůle zůstavitele, nemělo by být v otázce platnosti listiny o vydědění co do formy a obsahu na překážku, uvedl-li zůstavitel možnosti stanovené občanským zákoníkem platné v době tohoto pořizení. Taková listina pořizená za účinnosti předchozí právní úpravy musí být platná, i když zůstavitel zemře až po 1. 1. 2014.

3.4. Negativní závěť

Nová právní úprava dává zůstaviteli možnost v prohlášení o vydědění prohlásit o některém z dědiců, nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že

⁵⁵ § 3069 OZ.

⁵⁶ § 3072 OZ.

⁵⁷ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jirí.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 361 (§ 1646)

pozůstalosti nenabude.⁵⁸ Toto prohlášení není vyděděním a nemusí se opírat o žádný důvod, jako je tomu v případě vydědění nepominutelných dědiců. Shodně tak, pořídí-li zůstavitel o svém majetku, nepamatuje-li na tyto osoby, nedědí také. Dle předpisu Notářské komory ČR o Evidenci právních jednání pro případ smrti⁵⁹ *se v evidenci právních jednání pro případ smrti vede též listina o prohlášení o tom, že dědic, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalosti nenabude, i listina o zrušení tohoto prohlášení, sepsané ve formě notářského zápisu. Také listiny o tomto právním jednání zůstavitele, které nemají formu notářského zápisu, se evidují, jsou-li v notářské úschově.* Podle § 141 odst. 2 ZZŘS má každý, kdo má u sebe pořízení zůstavitele pro případ smrti nebo jinou listinu, významnou pro řízení a rozhodnutí pozůstalosti, na výzvu tuto listinu vydat soudu.⁶⁰

Možných interpretací tohoto ustanovení je více a nejsou snadné. „Kdyby se toto ustanovení vykládalo zcela striktně, znamenalo by to, že v případě vydědění negativní závěti bez zanechání závěti pozitivní nastoupí dědění ze zákona, takže by vyděděný potomek přišel bez zřetele na to, že byl zcela či zčásti vyděděn, o celý svůj zákonný díl. Takový dědic by tedy ztratil celý svůj zákonný díl po pozůstalosti, ale neztratil by tím zbytek zákonného podílu.“⁶¹ Ovšem tento výklad je zcela nepřijatelný, násilný a absurdní. Zde se přikláním k názoru V. Knappa, že i vydědění je právem uznanou formou projevu poslední vůle a v důsledku implikuje i určité prvky závěti pozitivní. A že úplné vydědění bez zanechání pozitivní závěti vylučuje vyděděného potomka nejen z povinného dílu, ale z celného zákonného dílu. Tento názor podporuje i důvodová zpráva, která stanoví, že v případě negativní závěti nastupují pak dle důvodové zprávy automaticky ostatní dědicové, jimž svědčí zákonná posloupnost.

Otázkou je vhodnost zařazení tohoto ustanovení v části o vydědění. Jak bylo výše řečeno, o vydědění v pravém slova smyslu se nejedná, nicméně zřejmě to není důvodem k přesunutí tohoto ustanovení do jiné, vhodnější části občanského zákoníku.

⁵⁸ § 1649 odst. 2 OZ.

⁵⁹ Předpis Notářské komory České republiky o evidenci právních jednání pro případ smrti, upravující § 35b a § 35c zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, účinný ke dni 1.1.2014.

⁶⁰ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 372 (§ 1650).

⁶¹ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6.s. 326-334.

3.5. Účinky vydědění pro další potomky

Občanský zákoník nově upravuje v § 1646 odst. 3 OZ účinky vydědění nepominutelného dědice pro jeho potomky. Zákon rozlišuje tyto účinky pro případ, zda vyděděný potomek zůstavitele přežije či nikoliv. Přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného potomka, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Ve valné většině případů tedy potomci vyděděného, nestanoví-li zůstavitel jinak, nedědí a jsou též vyloučeni ze svého práva na povinný díl i podíl na pozůstalosti, jak bylo dovozeno výše. Nedožije-li se vyděděný potomek smrti zůstavitele, pak dědí jeho potomci vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučeni. Zákon zde tedy nepojednává o právu na uvolněný podíl vyděděním, ale pouze upravuje právo vyděděného potomka dědit. S příchodem nové právní úpravy a její poměrně dlouhou legisvakancí lhůtou nastává zajímavá situace u pořízení pro případ smrti učiněných před 31. 12. 2013. Z pravidla, že při dědění se použije právo platné v den smrti zůstavitele, vyplývají také dva podstatné důsledky. „Došlo-li k vydědění do 31. 12. 2013, zůstavitel důvody vydědění v souladu s § 469a odst. 2 OZ z r. 1964 vztáhl i na potomky vyděděného potomka a zemřel po 1. 1. 2014, nebude možné realizovat takový pokyn zůstavitele a ohledně potomků vyděděného potomka bude záležet, zda vyděděný potomek se dožil smrti zůstavitele (potom nedědí i jeho potomci, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli) anebo zda zemřel dříve než zůstavitel (potom dědí jeho potomci, ledaže jsou samostatně vyloučeni z dědického práva). Došlo-li k vydědění do 31. 12. 2013 a zůstavitel zemřel po 1. 1. 2014, bude třeba v řízení o pozůstalosti vzhledem k neexistujícímu zvláštnímu přechodnému ustanovení.“⁶²

Dle § 1644 OZ může být povinný díl zanechán v podobě dědického podílu či odkazu, musí být však zcela nezatížen. Pokud nebude povinný díl zanechán v podobě uvedené v § 1644 OZ, budou jej muset dědici, případně i s odkazovníky, poměrně vyrovnat penězi. Děti platně vyděděného dědice jsou účastníky řízení o pozůstalosti na jeho místě. Pokud zůstavitel nestanoví jinak, platí i pro ně, že nemají právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, mohou se s dědici dohodnout jinak, jak to umožňuje § 1654 odst. 2 OZ, mohou s dědici dohodnout odbytné.⁶³

Zákon dále v § 1647 OZ stanoví u vydědění z důvodu marnotratnosti a zadluženosti zvláštní úpravu toho, co má zůstavitel zanechat potomkům vyděděného. „Pokud se týče osob,

⁶² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s.

⁶³ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 365 (§ 1647).

kterým má být tento povinný díl vyděděného zanechán, postupuje se v tomto směru obdobně podle § 1635 OZ o první třídě dědiců, dle jehož odst. 2 platí tzv. princip neomezené reprezentace.⁶⁴ Blíže k tomu v kapitole pojednávající o tomto důvodu vydědění.

V následující kapitole se budu věnovat podrobnému rozebrání důvodů vydědění v souladu s dosavadní použitelnou judikaturou soudů.

⁶⁴ Tamtéž, s. 367 (§ 1647).

4. Důvody vydědění v souladu s použitelnou judikaturou soudů

K platnému vydědění musí být vždy splněny dvě na sebe navazující kumulativní podmínky, a to zákonem předpokládané chování nepominutelného dědice, které pokrývají důvody pro vydědění, a zároveň právní jednání zůstavitele, spočívající v platném prohlášení o vydědění. Občanský zákoník zakotvuje čtyři zákonné důvody vydědění, které z převážné části pouze s formulačními změnami přebírá z předchozí právní úpravy, a dále tento výčet rozšiřuje o další dva možné důvody vydědění, které jsou původem z ABGB.

Předpokladem toho, aby vydědění nastalo, je, aby prohlášení o vydědění bylo platné. Takové prohlášení, jako právní jednání zůstavitele, tedy musí splňovat jednak obecné zákonem stanovené podmínky pro platnost každého právního jednání⁶⁵, tak i podmínky stavené v §1649 OZ⁶⁶. Platná právní úprava již nestanoví výslovný požadavek uvedení důvodu vydědění v prohlášení zůstavitele, tzn. neuvede-li zůstavitel důvod, proč vydědil svého nepominutelného potomka v prohlášení o vydědění, nezpůsobí to neplatnost tohoto právního jednání. Důvodem se rozumí důvod, který občanský zákoník jako důvod vydědění připouští.⁶⁷ Tyto důvody jsou v zákoně stanoveny taxativním způsobem a jejich výčet se nesmí rozšiřovat. Taxativnost výčtu důvodů vydědění je podporována i řadou soudních rozhodnutí. Ač tato soudní rozhodnutí vznikla za platnosti a účinnosti předchozího občanského zákoníku, tj. zákon a č. 40/1964 Sb., lze je bez dalšího použít i dnes. *K platnému vydědění může dojít jen za splnění některého z důvodů vydědění, výslovně v zákoně předvídaného.*⁶⁸ *Vydědění z jiných důvodů než z těch uvedených v §469a (dnes § 1646 OZ) je neplatné.*⁶⁹ Uvede-li zůstavitel v pořízení o vydědění důvod, který neodpovídá ani jedinému ze zákonem stanovených důvodů vydědění (např. že potomek nedokončil studia), nemohou nastat následky vydědění, i kdyby zde některý z důvodů vydědění objektivně existoval.⁷⁰

Ust. § 1646 výslovně stanoví, že zůstavitel *může* vydědit nepominutelného dědice. Vydědění tedy závisí plně na vůli zůstavitele, který tak disponuje tím, co po něm nepominutelný dědic zdědí. Nicméně toto je mírně narušeno § 1651 odst. 2 OZ, který nově zavádí tzv. vydědění mlčky a po právu. Zde totiž postačí, naplní-li nepominutelný dědic svým chováním zákonný důvod vydědění a zůstavitel jej ve svém pořízení pro případ smrti

⁶⁵ *a contrario* v §580 a násl. OZ.

⁶⁶ §1649 OZ zní: „*Prohlášení o vydědění lze učinit nebo je lze změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se porizuje nebo ruší závět*“.

⁶⁷ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2002. s. 595.

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 29.12.1984, sp. zn. Cpj 51/84.

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 22.5.1985, sp. zn. Cpj 13/85.

⁷⁰ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2002. s. 595.

opomene nikoliv omylem. Dá se říci, že i toto částečně závisí na vůli zůstavitele. Zůstavitel musí nepominutelného dědice úmyslně opomenout, tzn. zůstavitel ví, že takového nepominutelného dědice má, a z nějakého důvodu jej neuvede ve svém posledním pořízení.

Mám-li obecně shrnout formální změny od předchozí právní úpravy v oblasti důvodů vydědění, které budou následně podrobně rozebrány, může zůstavitel vydědit nepominutelného dědice, který dle platného občanského zákoníku:

- a) neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi (dříve: v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech),
- b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl (dříve: o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jeho potomek projevovat měl),
- c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze (dříve: byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku),
- d) vede trvale nezřízený život (dříve: trvale vede nezřízený život)

V podstatě se shodují důvody uvedené pod písm. b) a d), u písmene b) bylo vypuštěno slovo „trvale“, což je na škodu věci, nicméně zřejmě i nadále bude třeba při řešení otázky, zda došlo k platnému vydědění, posuzovat intenzitu nezájmu zůstavitele obdobně jako dosud. U písmene d) je přes jiný pořádek slov ve větě obsah stejný. Základní zásadou při vydědění by mělo také být, že při výkladu zákona v tomto případě by neměla být používána analogie ani extenzivní výklad.⁷¹

V následujících kapitolách budou rozebrány jednotlivé důvody v souladu s použitelnou konstantní judikaturou, na které se pokusím ukázat rozdíly ve významu v souvislosti s novým zákonným zněním jednotlivých ustanovení. Dále budu srovnávat stav za zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku a stav dnešní platné a účinné úpravy s přihlédnutím k předchozím právním úpravám, které bývají normativním základem konkrétních důvodů pro vydědění.

⁷¹ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jirí.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 360 (§ 1646).

5.1. Neposkytnutí potřebné pomoci

V ust. §1646 odst. 1) OZ se jako první důvod pro vydědění uvádí případ, kdy nepominutelný dědic neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi. Předchozí občanský zákoník tento důvod stanovil tak, že potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Jde o důvod, který byl v období od 1. 4. 1983 do 31. 12. 1991 jediným přípustným důvodem vydědění. „V roce 1991 došlo k přeformulování důvodu tak, že se nadále neposkytnutí pomoci nepoměřovalo s pravidly socialistického soužití, ale s dobrými mravy. Umožňovalo tedy zůstaviteli, aby vydědil potomka, potřeboval-li jeho pomoc v tíživé životní situaci, a potomek mu ji v rozporu s dobrými mravy neposkytl.“⁷² Dnes byl požadavek dobrých mravů ze zákonného textu vypuštěn a jediným hlediskem je „potřebnost“ pomoci. Je otázkou, zda se jedná o totéž.

Obecný zákoník občanský jako jeden z důvodů vydědění uvádí, že dítě zanechalo zůstavitele v nouzi bez pomoci. „Za nouzi nebylo možné rozumět pouze nouzi peněžitou.“⁷³ „K tomu Rouček, Sedláček uvádí, že nouzí se nerozumí snad jen nouze peněžité, že se tím míní případ, když nepominutelný dědic opustil zůstavitele v nouzi (tj. zanechal-li jej bez pomoci), nebo když nesplní svoji zákonnou povinnost vydržovací (nyní bychom mohli říci, že dítě nezajistilo svým rodičům slušnou výživu, jak mu to ukládá §915 odst. 2 OZ), ale i když podle zásad lidskosti by bylo spravedlivé, aby pomohl, a ač věděl o nouzi a mohl pomoci, neučinil tak.“⁷⁴ Lze říci, že pojetí tohoto důvodu vydědění tak, jak je upraveno v ABGB, zákoně č. 40/1964 Sb. a nyní, se v obecných rysech shoduje a pro výklad mají následující společné.

Ve všech výše zmíněných právních úpravách je u interpretace aplikace tohoto ustanovení zásadním problémem otázka, zda je potřebnost pomoci a možnost potomka ji poskytnout nutné posuzovat objektivně či subjektivně.

Potřebnost pomoci se musí posuzovat s ohledem na nemohoucnost a neschopnost zůstavitele, pro kterou je odkázán na někoho jiného. Jde o situaci, kdy si zůstavitel v důsledku svého stavu svým vlastním úsilím a svými zdroji pomoci nemůže. Bude se jednat o případ, kdy zůstavitel má těžké zdravotní problémy, je pohybově indisponován, nebo nezvládá základní péči o sebe či o svou domácnost, nebo je v jiné pro něj kritické situaci. „Záleží také

⁷² HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář, 1. svazek*. Praha: Linde, 2002. s. 596.

⁷³ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická ...*, s. 38.

⁷⁴ ŠEŠINA, Martin. Wawerka, Karel. In ŠVESTKA, Jirí.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed) *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 366, (§ 1644).

na tom, zda o něj bylo či nebylo postaráno jinak. Pomoci se mu může dostávat od osoby sdílející s ním společnou domácnost, může být umístěn v pečovatelském zařízení nebo hospitalizován ve zdravotnickém ústavu, kde se mu dostává odborné péče.⁷⁵ Dále je rozhodující, zda potomek o takové situaci zůstavitele věděl či nevěděl a zda měl objektivní možnost mu pomoci. Stejně tak uvádí rozhodnutí Nejvyššího soudu.⁷⁶ Je tedy nutné posoudit, zda potomek o stavu zůstavitele věděl nebo vědět mohl a zda mu tím pádem byla dána příležitost a možnost zůstaviteli potřebnou pomoc poskytnout bez ohrožení své vlastní existence, a to vzhledem k příznivějším majetkovým, zdravotním či jiným poměrům.⁷⁷ Potomkovi musí být dána objektivní příležitost pomoci zůstaviteli. Odmítne-li zůstavitel pomoc, nelze to dávat potomkovi za vinu. Nemá-li ovšem potomek dostatek finančních prostředků na finanční podporu zůstavitele nebo zdržuje-li se z důvodu pracovních závazků dlouhodobě v cizině či je sám hospitalizován v pečujícím zařízení, nemůže být dle mého názoru naplněn tento důvod vydědění. Musí být v reálných možnostech potomka zůstaviteli pomoc poskytnout a musí o této nutnosti pomoci zůstaviteli vědět.

Dále se musí posoudit otázka obsahové náplně „*potřebné pomoci*“. Zde mám na mysli zejména to, zda postačí vždy jen uspokojení základních životních potřeb (výživy, zdravotních, hygienických) nebo zda lze vyžadovat i další pomoc s ohledem na osobní a majetkové poměry potomka. „K odpovědi na tuto otázku je nutné zkonstruovat argumentaci s použitím gramatického výkladu. Představíme-li si určitý žebříček nebo stupnici intenzity naléhavosti pojmů, pak slovo „potřebná pomoc“ bude na této stupnici umístěno jinde než např. výraz „nevyhnutelná“ nebo „nezbytná“. Pokud tedy zákonodárce zvolil výraz potřebná, chtěl, aby pomoc byla potomkem poskytována už od okamžiku, kdy se stala potřebnou, a není možné se omezit jen na krajní případy, kdy pomoc nelze zajistit jinak, a kdy je tedy ze strany potomka nezbytná.“⁷⁸ Pomoc se pak musí poskytovat do té doby, dokud trvá její potřebnost. Nebude-li poskytnuta v době, kdy to zůstavitel potřebuje, přichází zákonná možnost potomka vydědit. „Neposkytnutí potřebné pomoci bude mít zpravidla trvalejší charakter, nelze však vyloučit ani případy, kdy by i jednorázové neposkytnutí pomoci vzhledem k závažnosti věci bylo dostačujícím důvodem k vydědění.“⁷⁹

Jak bylo uvedeno výše, v dnešní právní úpravě je z formulace vypuštěno výslovné hledisko rozporu s dobrými mravy. Dobré mravy představují pravidla, která nejsou jako

⁷⁵ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 97.

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 16.7.2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007.

⁷⁷ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 96.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

taková vyjádřena v žádné konkrétní právní normě, ale jsou obsažena v morálních principech společnosti. „Lze je považovat za odraz moderních zásad demokratické společnosti a právního státu, které vytvářejí soubor společensky obecně uznávaných pravidel určujících chování lidí v souladu se základními morálními principy ovládajícími demokratickou společnost.“⁸⁰ Dle mého názoru byl požadavek dobrých mravů v předchozí právní úpravě v rámci tohoto důvodu vydědění nadbytečný. Neposkytnutí pomoci v nouzi se ocitá v rozporu s dobrými mravy vždy. Vztah rodiče a dítěte je společností vnímán jako tak specifický, že vzájemná pomoc by zde měla nastávat automaticky. Dle mého názoru dnes zákon požadavek dobrých mravů zahrnuje pod výraz *potřebnost*. Je-li dovozena skutečná nutnost a potřebnost pomoci a je-li to v lidských silách potomka, bude proti dobrým mravům, když svému rodiči takovou pomoc neposkytne.

Odstraněním požadavku dobrých mravů zákonodárce otevírá široký prostor pro libovůli zůstavitele i pro volnost jeho posuzování ze strany soudu. Je otázkou, zda starý, nemocný nebo obdobně handicapovaný zůstavitel bude schopen racionálně posoudit závažnost svého stavu a přiměřenost chování potomka v dané situaci. Zůstavitel tak pod potřebnost může podsunout téměř jakékoli jednání potomka, o němž má za to, že naplňuje jeho znaky. Nouze reflektuje, že se musí jednat o stav, který není normální, musí to být určitý nedostatek, v důsledku kterého zůstavitel strádá a nemůže žít plnohodnotně. V této souvislosti je také vhodné zmínit obecnou vyživovací povinnost mezi předky a potomky, kdy § 915 odst. 2 OZ stanoví, že dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu. Je tedy zřejmé, že poskytování potřebné pomoci rodičům ze strany potomka je jednak morální, společenskou, ale i zákonnou povinností.

Shrnu li výše uvedené, na konkrétním obsahu prvního důvodu vydědění se až na formální změny nic nemění. Ač zde již není výslovný požadavek porušení dobrých mravů neposkytnutím pomoci, stále je toto hledisko podřazeno pod potřebnost pomoci, a bude se tedy zohledňovat. Nyní je zde ponechán větší prostor pro úvahu zůstavitele, zda pomoc potřeboval či ne, a tím je kladen více důraz na subjektivní kritérium ze strany zůstavitele, nicméně stále se bude objektivně posuzovat, zda nepominutelný dědic mohl takovou pomoc poskytnout a zda to bylo v jeho reálných možnostech.

⁸⁰ Tamtéž.

5.2. Neprojevení opravdového zájmu

Jako druhý důvod vydědění občanský zákoník uvádí v § 1646 odst. 1 písm.b) případ, kdy nepominutelný dědic neprojeví o zůstavitele opravdový zájem, jaký by projevoval měl. ABGB tento důvod vydědění vůbec nevymezoval. Tento důvod byl zařazen do OZ až novelou s účinností ke dni 1. ledna 1992.⁸¹ „Z tohoto důvodu může zůstavitel platně vydědit svého potomka jen listinou, která byla sepsána počínaje dnem 1. 1. 1992. Důvod k tomuto vydědění přitom může spočívat také v chování potomka vůči zůstaviteli, k němuž došlo před 1. 1. 1992, trvalo-li po tomto datu.“⁸²

Platný občanský zákoník vypouští ze zákonné dikce slovo *trvale*. Nicméně jak bude dovozeno níže, toto slovo zde bylo dle mého názoru nadbytečné a jeho roli přebírá sloveso „*neprojevuje*“, které také vyjadřuje určitý časový úsek a určitou kontinuitu neprojevení zájmu.

Dá se říci, že druhý důvod pro vydědění je ve stejném obsahovém znění jako v zákoně č. 40/1964 Sb., a proto by se výklad i posuzování důvodnosti a intenzity nezájmu nepominutelného dědice vůči zůstaviteli neměly měnit. Pro výklad ustanovení je tedy nutné vycházet zejména z předchozí soudní judikatury, která bude vzhledem ke stejné dikci v zákoně použitelná.

Pro platnost vydědění dle tohoto důvodu je nutné kumulativně splnit dvě zákonem stanovené podmínky. První podmínkou je případ, kdy nepominutelný dědic o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem. Zákon neříká, co se vše skrývá pod souslovím *opravdovým zájem*, a proto je zde nutné vycházet z platné judikatury soudů. Druhou navazovací podmínkou je, že tento zájem by nepominutelný dědic projevoval měl. Tedy určité společenské hledisko, které stanoví, jaké chování se očekává od potomka zůstavitele.

Zájmem se rozumí udržování osobního nebo alespoň písemného styku potomka se zůstavitelem. Otázkou zůstává, zda lze vyžadovat osobní styk jen od potomka žijícího v tomtéž městě jako zůstavitel, popř. v ne příliš vzdálené jiné obci nebo i v celé České republice, anebo i v přiměřeně vzdáleném místě v zahraničí. S tím souvisí další problém, a to časové hledisko neprojeování opravdového zájmu vůči zůstaviteli. Dále je otázkou, zda se požadavku zákona vyhoví jednou návštěvou za týden, měsíc či rok v trvání několika minut, desítek minut nebo hodin. Ohledně písemného styku opět vystupují na povrch otazníky, zda postačí poslat jednu pohlednici, dopis nebo jiné psaní jen k Vánocům, narozeninám a svátku,

⁸¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb., účinném ke dni 1.1.1992.

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 17.7.2001, sp.zn. 21 Cdo 3028/2000.

tedy dvakrát ročně.⁸³ K tomu se prozatím judikatura soudů konkrétně nevyjádřila, a proto se lze o odpovědích na tyto otázky pouze domnívat. „Konkrétní jednání potomka bude nutno posoudit nejen z hlediska obecného pojetí dobrých mravů ve společnosti, ale zohlednit také velikost, zvyklosti, sociální postavení, náboženské založení rodiny zůstavitele, zájem zůstavitele na udržování rodinných vztahů s potomkem apod.“⁸⁴ Pro hledání odpovědí k výkladu tohoto ustanovení nám bude nadále sloužit jazykový výklad a související judikatura soudů.

Opravdový zájem by měl být zájmem projeveným z lásky a bez vedlejších úmyslů. Nepostačí zde zájem motivovaný určitou morální povinností, kterou potomek pocítuje k zůstaviteli. V tomto případě, již chování potomka není vůbec poměřováno dobrými mravy pro případ extrémních požadavků nebo představ dotčeného zůstavitele. „Bude se zde posuzovat, zda potomek projevoval zájem například proto, že nechce být pomluven nebo může být veden výlučně snahou nezavdat zůstaviteli důvod ke svému vydědění. U mnoha aktů, které lze považovat za důkaz zájmu potomka o zůstavitele, jde o pouhou formalitu, která je z jeho strany plněna zcela automaticky.“⁸⁵ „Zákonodárce vychází z předpokladu, že podle tradičních norem morálky děti projevují o rodiče zájem a udržují s nimi kontakty, které jsou projevem citových vazeb přirozeně existujících v každé rodině.“⁸⁶ Zájem je třeba posuzovat s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu.⁸⁷ „Skutečnost, že důvod vydědění upravený pod písmenem b) je třeba posuzovat s přihlédnutím k okolnostem případu, je zřejmá i z dikce zákona – *zájem, který by jako potomek projevoval měl*.“⁸⁸ Zájem, který má potomek projevovat o zůstavitele, je vždy zájem kvalifikovaný, a to v první řadě zájem trvalý. Představy o četnosti a způsobu projevů vzájemné náklonnosti mohou být značně rozdílné podle početnosti členů rodiny, podle zachovávaných zvyklostí v dané lokalitě, podle sociálních poměrů rodiny, náboženského založení, rodové tradice, rozvoje technických prostředků k udržování vzájemného spojení apod.

Dále musíme zkoumat faktor časový. Dříve zákon výslovně vyžadoval, aby neprojeování zájmu ze strany potomka bylo trvalé. Nejednalo se tak pouze o dílčí neprojevení zájmu např. z důvodu hádky, ale musela zde být naplněna určitá kontinuita.

⁸³ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 96.

⁸⁴ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1440.

⁸⁵ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 96-97.

⁸⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. s. 105.

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 20.1.2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002, ze dne 18.01.2006, sp.zn. 30 Cdo 1798/2005 a ze dne 24.01.2001, sp.zn. 21 Cdo 48/2000.

⁸⁸ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník II. - §460 až 800. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1415.

S příchodem nového občanského zákoníku došlo k mírné formální změně, kdy bylo slovo *trvale* v rámci tohoto důvodu pro vydědění vypuštěno. Domnívám se ale, že trvalost, opakovatelnost a určitý stálý stav je i nadále zákonem vyžadován. Zákon uvádí, že naplnění tohoto důvodu vydědění je možné pouze v případě, *neprojevuje-li* potomek opravdový zájem o zůstavitele, jaký by projevoval měl. Jazykovým výkladem pak lze dovodit, že sloveso „*neprojevuje*“ vyjadřuje taktéž určitou trvalost a dlouhodobost stavu. K vydědění tedy nepostačuje, pokud potomek zájem o zůstavitele neprojevoval pouze přechodně. „Pouhá dočasnost tohoto stavu znamená, že potomek zájem o zůstavitele projevoval, po určitou dobu jej z nějaké příčiny sice neprojevuje, ale zároveň je zde objektivní předpoklad, že po odpadnutí této překážky jej opět projevovat bude. Délka doby, od které už půjde o nezájem trvalý, se posoudí opět podle konkrétních okolností daného případu.“⁸⁹ „*Skutečností odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.*“⁹⁰ Potomek tak musí vyjadřovat zájem o svého rodiče určitým společensky uznávaným způsobem. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvedl, kdy je nutné posuzovat jednání nepominutelného dědice jako jednání naplňující skutkovou podstatu tohoto důvodu vydědění a stanoví, že „*I návrh na zahájení řízení o zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům, je-li podán jeho potomkem nikoliv v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy, může být, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, kvalifikován jako chování neodpovídající řádnému chování potomka k rodiči, tedy chování odůvodňující vydědění ve smyslu ustanovení 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.*“⁹¹ Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že zájem potomka o zůstavitele musí být opravdový, upřímný a bez vedlejších úmyslů.

Potomek by měl mít povědomí o zdravotním stavu rodiče, jeho potřebách a životě a měl by s ním udržovat běžný příbuzenský vztah. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí dovodil, že: „*Jedním z hledisek, které je třeba vždy zkoumat, je, zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy; vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně*

⁸⁹ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 97.

⁹⁰ srov. rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 15.5.2007, sp. zn. 688/2006.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 24.9.2009, sp.zn. 21 Cdo 1912/2008.

citově dotýká, kde mu tento stav vadí; nikoliv pokud je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám podstatně přispěl“.⁹²

Mohou tedy nastat i případy, kdy potomek nechce zájem o svého rodiče projevat, a to nikoliv ze své libovůle, ale zejména proto, že zůstavitel o něj po celý jeho život nejevil zájem, případně neměl se zůstavitelem dobré vztahy. Zde se musí posuzovat, kdo má podíl na špatných vztazích mezi potomkem a zůstavitelem. Mezilidský konflikt zpravidla nezapříčiní jen jedna strana, ale vždy v něm hraje podstatnou roli i strana druhá. Chová-li se zůstavitel po celý svůj život ke svému potomkovi špatně, případně nejeví-li o něj zájem vůbec, je pak zřejmé, že jednání zůstavitele v potomkovi zanechá určitý psychický blok vůči zůstaviteli. „Proto je vždy nutné v otázce zájmu, kterého by potomek měl o zůstavitele projevat, přihlídnout k okolnostem konkrétního případu; pokud byl vztah mezi potomkem a zůstavitelem narušen spory iniciovanými zůstavitelem, potom nezájem potomka o zůstavitele nelze přičítat "k jeho tíži", bylo-li prokázáno, že zůstavitel sám k této situaci významně přispěl.“⁹³ Nelze tedy bez dalšího neprojevení zájmu ze strany potomka brát jako jednání naplňující důvod pro vydědění. Nejvyšší soud v této věci ve svém rozhodnutí stanoví, že: „Jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.“⁹⁴ V rámci vydědění je vždy nutné posuzovat chování obou stran. Kdyby se nepřihlédlo k předchozímu jednání ze strany zůstavitele, disponoval by zůstavitel neomezenou mocí. Zůstavitel by pak mohl podle své libovůle, bez jakéhokoliv korektivu usoudit, zda se potomek dopustil jednání podmiňující vydědění či nikoliv, a nepominutelný dědic by mohl být i neoprávněně vyděděn. Vydědění se považuje za krajní řešení, které může zůstavitel učinit skutečně pouze v případě, že chování budoucích dědiců vůči jeho osobě je hrubě nevhodné a jsou skutečně a prokazatelně splněny zákonné důvody.

Shrnu-li výše uvedené, pro oprávněné vydědění z tohoto důvodu je tedy nutné vždy zkoumat trvalost neprojevení zájmu zůstaviteli. Podmínka trvalosti není v zákoně výslovně vyjádřena, ale jak bylo výše uvedeno, její obsahovou náplň přebírá sloveso „neprojevuje“ a i dále dle nové právní úpravy se musí jednat o určitý dlouhodobý, trvalý a kontinuální stav. Délka tohoto stavu se bude posuzovat vždy s přihlédnutím ke konkrétnímu případu, skutkovému stavu a vzájemným vztahům mezi zůstavitelem a potomkem. Dále musí být splněna podmínka neprojevení zájmu, který by nepominutelný dědic projevat měl. Tento

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 20.01.2004, sp.zn. 30 Cdo 2214/2002.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 6.9.2012, sp.zn. 21 Cdo 3329/2010.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 11.07.2013, sp.zn. 21 Cdo 2447/2012.

zájem musí být opravdový, bez vedlejších úmyslů ze strany nepominutelného dědice a zároveň musí být přijímán ze strany zůstavitele. U opravdového zájmu se také posuzují vzájemné vztahy mezi potomkem a zůstavitelem a případný konflikt mezi nimi. Zde se musí vždy zohlednit i chování zůstavitele vůči potomkovi za jeho života a reálné možnosti potomka projevit zůstaviteli *opravdový zájem*. A až po kumulativním splnění těchto podmínek může zůstavitel oprávněně vydědit nepominutelného dědice z tohoto zákonného důvodu. Ač tedy dochází s příchodem nového občanského zákoníku k mírným formulačním změnám tohoto důvodu pro vydědění, nedochází tím fakticky k reálným změnám ve výkladu oproti předchozím právním úpravám.

5.3 Odsouzení za trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice

Jako další důvod vydědění občanský zákoník stanoví v § 1646 odst. 1 písm. c) případ, kdy je nepominutelný dědic odsouzen za trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Tento důvod vydědění dostal dle mého názoru největších změn oproti předešlé právní úpravě. Spáchání trestného činu bylo sankcionováno prostřednictvím vydědění ve všech předchozích právních úpravách soukromého práva.

V obecném zákoníku občanském mohlo být dle § 768 dítě vydědění, jestliže bylo odsouzeno pro zločin k doživotnímu nebo dvacetiletému žaláři. „Při přípravě revize občanského zákoníku navrhoval v r. 1921 subkomitét pro právo dědické (vedený prof. E. Svobodou) původně snížit tuto hranici na dobu deseti let, avšak s výslovným upozorněním, že „ustanovení je prozatímně formulováno.“ Superrevizní komise však odmítla fixovat vydědovací důvod co do „taxace zločinu podle výměru trestu“ a zvolila taxaci mravní.⁹⁵ V této podobě bylo ustanovení zapracováno do vládního návrhu občanského zákoníku z r. 1937 (§ 445). Střední kodex v r. 1950 pak spojil důvod vydědění s jakýmkoli odsouzením nepominutelného dědice pro úmyslný trestní čin a upravil tento důvod v §552. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že se zde právní úprava posunula a nadále upravovala pro vydědění pouze podmínku *úmyslného trestného činu* a nelimitovala tak trestné činy trestní sazbou za ně hrozící. Nicméně právní úprava dostala v průběhu svého vývoje dalších změn a v předchozím občanském zákoníku z r. 1964 se limitace trestní sazbou za spáchaný trestní čin opět navrácí.

⁹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

V občanském zákoníku z r. 1964 byl tento důvod pro vydědění upraven v § 469a odst.1 písm.c) tak, že mohlo dojít k vydědění nepominutelného dědice, který byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v době trvání nejméně jednoho roku. Pevná hranice vázaná na uložení trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin v trvání jednoho roku, vložená do zákonného textu dodatečně, je v kontextu evropských úprav zcela neobvyklá a umožňovala zůstaviteli vydědit nepominutelného dědice i z důvodu, který nemá žádné morální opodstatnění – zvláště v té souvislosti, že osnova dává zůstaviteli možnost zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, je-li zletilý, až na jednu čtvrtinu.⁹⁶

Důvod vydědění, spočívající v odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v době trvání nejméně jednoho roku, byl s příchodem nového občanského zákoníku nahrazen ust. § 1646 odst. 1 pod písm. c), odsouzením nepominutelného dědice pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Tímto jsme se opět vrátili k mravní taxaci, jak tomu bylo ve středním kodexu. Tato změna byla nutná, protože „předchozí právní úprava tento důvod vydědění neúměrně rozšiřovala i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamných a sváděla zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákonem bezvýznamným motivem. Nešlo navíc přehlížet, že pachatel trestného činu je předně sankcionován jinak. Proto se občanský zákoník vrací k myšlence morální taxace, na níž stál vládní návrh československého občanského zákoníku z r. 1937.“⁹⁷

Ač i v dnešní textaci tohoto důvodu vidím určité výkladové problémy, domnívám se, že tento krok zpět byl nutný. Trestného činu se nepominutelný dědic mohl dopustit i jako mladistvý, a to bez vážnější pohnutky pouze z mladistvé nerozvážnosti, a zůstavitel jej tak mohl dle §469 odst. 1 písm. c) zákonně vydědit. Takové vydědění odporovalo samotnému účelu tohoto institutu, a to především v tom, že trestný čin se nemusel vůbec dotknout zůstavitele a přece měl zůstavitel právo svého potomka za toto jednání vydědit. Vydědění by mělo být aplikováno pouze v zákonem stanovených případech, kdy zůstavitel byl jednáním nepominutelného dědice určitým způsobem poškozen či se ho jeho jednání jinak dotklo. Předchozí právní úprava stejně jako ta dnešní vůbec nerozlišuje mezi podmíněným odsouzením a odsouzením nepodmíněným, mezi nimiž jsou velmi podstatné rozdíly. Právní úprava 1964 také vůbec nezohledňuje subjektivní vnímání zůstavitele a podmínky pro vydědění z tohoto důvodu se splní pouze formálním naplněním zákona.

⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

⁹⁷ Tamtéž.

Tyto citelné nedostatky právní úpravy odstraňuje platný občanský zákoník a nahrazuje tak původní znění tohoto důvodu odsouzením nepominutelného dědice pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Okolnosti svědčící o zvrhlé povaze nepominutelného dědice nejsou v zákoně nikde vymezeny a ani z důvodové zprávy k občanskému zákoníku nevyplývá, co vše si pod tímto pojmem představit. Bude zde tedy záležet opět na judikatuře soudů, jak se na takové hledisko následně v praxi bude pohlížet. K naplnění důvodu vydědění v § 1646 odst. 1 písm.c) OZ je nutné kumulativně splnit dvě podmínky. Prvně musí být nepominutelný dědic pro trestný čin pravomocně odsouzen, a za druhé musí být tento trestný čin spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice. Okamžik spáchání a následného odsouzení za trestný čin je irelevantní a pro naplnění této dílčí podmínky je důležité pravomocné odsouzení za trestný čin před smrtí zůstavitele. Nepominutelný dědic tak mohl být pravomocně odsouzen za trestný čin již za svého mládí anebo až v průběhu svého dospělého života, nicméně nejpozději do smrti zůstavitele. Rozhodující je pravomocný rozsudek soudu o spáchání trestného činu. Tento rozsudek bude pravděpodobně i konstatovat, že trestný čin byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze dědice. To bude třeba posoudit z výroku a odůvodnění odsuzujícího rozsudku. K naplnění tohoto důvodu pro vydědění je dále nutné splnit, aby tento trestný čin byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze potomka.

Důvodová zpráva stanoví, že: *„poukaz na zvrhlou povahu dědice je dostatečně vypovídající a umožňuje od sebe odlišit případy trestných činů, které si sankci dědického práva zaslouhuje, aniž trestní sazba a uložený trest padají na váhu (chladnokrevná loupež nebo vražda, znásilnění, utýrání zůstavitelova zvířete), od případů, které pro vydědění nemohou mít rozumný význam (hospodská rvačka o děvče, exces z nutné obrany vysvětlitelný úzkostí napadeného, krádež z hladu apod.)“*. Blíže tyto okolnosti důvodová zpráva nespecifikuje. Nicméně v praxi nemusí být vždy tak jednoduché odlišit od sebe případy trestných činů, které si sankcí dědického práva zaslouhují a které ne. Hlavním účelem vydědění je především možnost zůstavitele vyloučit nepominutelného dědice za zákonem předpokládané chování a odejmout mu právo na pozůstalost. Zákonem předpokládané chování nepominutelného dědice, které umožňuje vydědění, je vždy chováním, které se nějakým způsobem, ať už přímo nebo nepřímo dotýká zůstavitele. Nicméně příkladný výklad důvodové zprávy směřuje spíše k tomu, že případy trestných činů se budou od sebe odlišovat dle obecného pohledu společnosti na konkrétní trestný čin a nikoliv dle toho, jak se tyto okolnosti dotknou zůstavitele. Důvodová zpráva uvádí, že bude zřejmé rozlišit, které trestné činy si sankci dědického práva zaslouží, a k porovnání dává například vraždu a hospodskou rvačku o děvče.

K tomu dále zmiňuje, že zvrhlou povahu pachatele je nutno posoudit nejen z hlediska obecné morálky, ale i se zřetelem k tomu, nakolik se konkrétní trestný čin dotýká zůstavitelovy cti a cti jeho rodiny (kdo byl sám odsouzen jako recidivista za opakované krádeže, těžko může vydědit potomka odsouzeného rovněž za krádež).⁹⁸ Trestní zákoník u jednotlivých trestných činů rozlišuje různé způsoby jednání pachatele, ale v žádném z trestných činů nepracuje s pojmem trestný čin spáchaný za okolností svědčící o zvrhlé povaze pachatele. Je tedy otázkou, zda tyto okolnosti stanovené občanským zákoníkem konsolidují např. se spácháním trestného činu *zvlášť trýznivým nebo surovým způsobem*⁹⁹, *ublížením na zdraví těžkou újmou*¹⁰⁰, *šířením pornografie*¹⁰¹ nebo *z jiné zavrženíhodné pohnutky*.¹⁰² Každý tento pojem zahrnuje něco jiného a zároveň může svědčit o zvrhlé povaze pachatele, proto se domnívám, že soud bude muset při vydávání svého odsuzujícího rozsudku stanovit, zda tento konkrétní trestný čin, spáchaný za konkrétních skutkových okolností, svědčí o zvrhlé povaze dědice či nikoliv. O zvrhlé povaze neboli o povaze zvrácené¹⁰³ může vypovídat jednak způsob spáchání trestného činu, čas a i místo spáchání trestného činu. V této otázce nebude sporu v případě, zavraždí-li dědic těhotnou ženu v poledne před základní školou nebo spáchá-li někdo trestný čin na dítěti mladším patnácti let. Je zde zřejmé, že povaha pachatele bude v těchto případech dostatečně zvrhlá. Společnost bude na takový trestný čin pohlížet kriticky a pachatele bude odsuzovat. Zároveň zde ale musí být splněna i subjektivní podmínka a trestný čin se musí dotknout zůstavitelovy cti nebo cti jeho rodiny. Dokážu si představit, že výše uvedený případ se dotkne cti každého a i jeho rodiny. Nicméně, jak z důvodové zprávy vyplývá, bude-li zůstavitel sám odsouzen za obdobný trestný čin spáchaný jeho potomkem, nemůže jej za to trestat vyděděním.

Spornou otázkou při posuzování těchto okolností budou trestné činy „menší závažnosti“, které nebudou zasahovat do života a zdraví lidí, jako je například krádež věcí, pomluva, přechovávání omamné a psychotropní látky nebo ohrožení pod vlivem návykové látky. Myslím si, že právě v takovém případě bude muset soud vždy posuzovat, jaký vliv má spáchání trestného činu na čest zůstavitele a jeho rodiny. V případě sporu o platnost vydědění půjde o spor o otázce právní, neboť skutkové okolnosti odsouzení budou v rozsudku uvedeny a bude třeba vycházet z výroku a z odůvodnění odsuzujícího rozsudku, z kterých se bude

⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

⁹⁹ § 140 odst. 2 písm. i) TZ.

¹⁰⁰ 143 odst.3 TZ.

¹⁰¹ § 191 TZ.

¹⁰² § 146a odst.1)TZ.

¹⁰³ MEJSTŘÍK, Vladimír. POKORNÁ, Dana. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školy a veřejnost*, Praha: AV ČR r. 2005 s. 647.

posuzovat, zda šlo o trestní čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice či nikoliv.

O třetím důvodu vydědění se na základě výše uvedeného dá říci, že novou právní úpravou dostal největších změn. Vydědění již nemusí být odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, a tedy může jít o odsouzení na dobu kratší a může zřejmě jít i o odsouzení, při kterém soud povolil podmíněný odklad výkonu trestu. Naplnění tohoto důvodu vydědění je závislé na kumulativním splnění dvou na sebe váznoucích podmínek, a to pravomocné odsouzení za spáchaný trestný čin a zároveň spáchání tohoto trestného činu za okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice jako pachatele.¹⁰⁴ Tento důvod vydědění bude zřejmě naplněn zejména v případech, kdy nepominutelný dědic spáchal úmyslný trestný čin uvedený v trestním zákoníku, a to především na osobě, která má zvláštní ochranu, jako např. na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let, nebo byl-li spáchán zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem či z jiné zavrženíhodné pohnutky. Vždy se okolnosti spáchání trestného činu musí posuzovat ve vztahu k obecné morálce a zároveň ve vztahu ke cti zůstavitele a jeho rodiny, a proto nebude nikdy jednoznačně zřejmé, které trestné činy splňují výše uvedené. V případě sporu bude nutné vycházet z pravomocného rozsudku soudu, který by měl konstatovat, za jakých okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice byl tento trestný čin spáchán. A proto další cestu v tomto směru naznačí zejména judikatura v trestních věcech.

5.3 Trvale nezřízený život

Daším, čtvrtým důvodem vydědění občanský zákoník v § 1646 odst. 1 písm. d) stanoví případ, kdy nepominutelný dědic vede trvale nezřízený život. Důvod vydědění uvedený v § 1646 odst. 1 písm. d), tj. nezřízený život, je shodný s důvodem uvedeným v § 469a odst. 1 písm. d) zák. č. 40/1964 Sb., a proto lze říci, že výklad i posuzování důvodnosti a intenzity naplňující pojem „trvale nezřízený život“ by se neměly měnit. Obecný zákoník občanský definoval tento důvod vydědění slovy „vede-li trvale život přičítící se veřejné mravnosti“, střední kodex slovy „vede-li vytrvale zhýralý život“. Všechna tato vyjádření mají společný znak, a to trvalost takového počínání nepominutelného dědice, a míní tím takový život, který zjevně vybočuje z běžných společenských představ o tom, jak se má

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

chovat člen společnosti. K tomu Rouček, Sedláček uvádí, „že se takový život posuzuje podle názorů obecných, a nikoli snad podle trestního zákoníku, stačí, když takové chování je s to vyvolat obecné pohoršení a není třeba, aby takové pohoršení bylo skutečně vyvoláno. S těmito kritérii lze souhlasit i nyní.“¹⁰⁵ Při výkladu trvale nezřízeného života tedy můžeme vycházet zcela z předešlé judikatury.

I pro naplnění tohoto důvodu vydědění je nutné splnit dvě zákonem stanovené kumulativní podmínky, a to jednak způsob vedení života spočívající v „*nezřízeném životě*“, a zároveň časové hledisko „*trvalosti*“ vedení takového života. Nezřízený život si osobně představuji jako různou kombinaci negativních jevů v životním stylu potomka, a jak bylo výše uvedeno, trvalost dle mého názoru vyjadřuje určitou kontinuitu a dlouhodobost, kterou se zvyšuje intenzita a závažnost takového negativního chování. „Pod pojem trvale nezřízený život nepochybně patří takové chování zůstaviteleva potomka, které je sociálně patologické a kterým potomek ohrožuje sebe nebo svoji rodinu.“¹⁰⁶

Z důvodu rozložení společnosti do několika sociálních vrstev je pak zřejmé, že „*nezřízený život*“ si budou členové každé sociální vrstvy představovat jiným způsobem. Vzniká zde tedy nebezpečí subjektivního výkladu tohoto pojmu, a proto soudy svým rozhodováním velmi podrobně stanovily, co nezřízený život je a co není. Pojem *trvalé vedení nezřízeného života* nebyl dlouhou dobu soudy řešen vůbec či nebyl řešen konzistentně. Nejvyšší soud poprvé přistoupil k jeho výkladu v jednom ze svých rozsudků,¹⁰⁷ kde vyslovil, že *za vedení nezřízeného života ve smyslu důvodu vydědění lze označit takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy.*¹⁰⁸ V posuzovaném případě byl potomek zůstavitelem oprávněně vyděděn z důvodu dlouhodobého neplacení výživného na svého nezletilého syna, což bylo prokázáno i tím, že potomek byl uznán vinným trestným činem zanedbání povinné výživy. Nejvyšší soud ve svém rozsudku uvedl, že neplacení výživného na nezletilé dítě je chování, které se přičií zájmům společnosti na řádné výchově a výživě, ohrožuje tělesný a duševní vývoj dítěte a je vnímáno jako chování v rozporu s dobrými mravy. V daném řízení bylo prokázáno, že sám zůstavitel vnímal toto chování žalobce jako nesprávné, nebylo mu lhostejné a snažil se o jeho nápravu. Nesouhlas zůstavitele s daným jednáním potomka pak vedl k tomu, že jej po právu vydědil. Dá se tedy říci, že důvod vydědění podle písmena d) dopadá spíše na chování

¹⁰⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 440. In *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku,* původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

¹⁰⁶ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická ...*, s. 101.

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹⁰⁸ FIALA, Roman. *Trvalé vedení nezřízeného života. Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 2, s. 18 – 21.

potomka navenek směrem ke společnosti, proto je bez právního významu, zda je trvale nezřízený život potomka veden ve vztahu k zůstaviteli či nikoli.¹⁰⁹ Vyděděním dle písmena d) pak zůstavitel zpravidla vyjadřuje pouze nesouhlas se způsobem života, který vede jeho potomek. Takové vedení způsobu života je společností odsuzováno a je bráno za negativní způsob vedení života. Dalším rozhodnutím Nejvyššího soudu je podrobněji dovozeno, *„že vedením nezřízeného života je na místě rozumět zejména závislost na alkoholu, drogách nebo hazardních hrách, zanedbání povinné výživy, zadlužování bez zjevné možnosti dluhy splácet, opatrování prostředků k životu nekalým způsobem, trvalé vyhýbání se práci či promrhávání rodinného majetku apod.“*¹¹⁰ Je to tedy takové chování nepominutelného dědice, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy společnosti o chování v souladu s dobrými mravy.

Při posouzení otázky, zda v konkrétním případě je dán tento důvod vydědění, je proto třeba zohlednit všechny okolnosti daného případu a přihlídnout k dobrým mravům, které se ve společnosti ustálily. Patří sem zejména, zda zůstavitel sám plnil své povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti vůči svému potomkovi a zda chování potomka zůstavitele, v němž je spatřováno vedení nezřízeného života, není (bezprostředním a hlavním) důsledkem disharmonického rodinného prostředí, v němž byl potomek vychováván. K podobným závěrům dospěla již dříve judikatura soudů při posuzování důvodnosti vydědění podle § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák.¹¹¹ Dle Nejvyššího soudu není totiž dobře představitelné, aby vydědění přicházelo v úvahu i tam, kde zůstavitel sám neplnil své rodičovské povinnosti, zanedbával je, případně (jen) přihlížel tomu, jak jiné osoby, například z důvodu soužití ve společné domácnosti se zůstavitelem a jeho potomkem (např. manžel či druh zůstavitele, který není rodičem dítěte), nepřiměřeným způsobem zasahují do řádné výchovy jeho potomka, a tím se bezprostředně podílel na nesprávném způsobu života svého potomka, jenž je jeho přímým a hlavním důsledkem. Při posuzování nezřízeného života potomka soud tak musí vždy posuzovat i vedlejší okolnosti, a zjistil-li by, že zůstavitel se poměrnou částí podílel na nesprávném způsobu života svého potomka, nelze potomka sankcionovat prostřednictvím vydědění dle § 1646 odst. 1 písm. d) OZ. Zároveň potomek musí vést tento nezřízený život již v době sepsání listiny o vydědění zůstavitelem.

¹⁰⁹ VLASÁK, Michal. Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 5, s. 218.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 26.9.2013, sp.zn. 21 Cdo 3005/2012.

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne sp. zn. 20.01.2004, sp.zn. 30 Cdo 2214/2002, (srov. s rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97).

Jak bylo výše dovozeno, způsob vedení života musí být dlouhodobý, a proto je nutné posuzovat i časové hledisko trvalosti takového způsobu žití. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí přijal právní názor vycházející i z předešlé judikatury, „že důvod vydědění nelze spatřovat v budoucím chování potomka, a že pro posouzení platnosti vydědění jsou rozhodné pouze skutečnosti, k nimž došlo v době, kdy byl tento právní úkon učiněn, resp. v době předcházející vydědění.“¹¹² Znamená to tedy, že v době sepsání listiny o vydědění musí potomek již trvale vést nezřízený život. Podmínka trvalosti zde musí být splněna stejně tak jako podmínka nezřízeného života. Nesmí se jednat pouze o určitý ojedinělý stav, a proto zůstavitel může potomka vydědit jen v případě, že tento stav již trvá a zůstavitel nepředpokládá žádnou změnu v životě svého potomka. Nejde tedy o ojedinělé případy, kdy se nepominutelný dědic např. opije nebo několikrát požije omamnou látkou, ale musí jít o stav dlouhodobý a nepřetržitý. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvádí, že „o trvalé vedení nezřízeného života pak půjde tehdy, když chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuity (tedy nikoliv jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společnosti.“¹¹³ Typicky tedy půjde o několikaletý způsob vedení svého života. Ve výše uvedeném rozsudku¹¹⁴ Nejvyšší soud dovozuje, že podmínka trvalosti je splněna, vedl-li žalobce (nepominutelný dědic) dlouhodobě nejméně po dobu *sedmi let* před sepsáním listiny o vydědění nezřízený život. V tomto případě bylo na daný způsob života pohlíženo, jako na způsob dlouhodobý a nepřetržitý, a dá se tak dovodit, že *délka sedmi let splňuje zákonnou podmínku trvalosti*. Z jiného rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývá, že jednání potomka spočívající v majetkové trestné činnosti, již se nepominutelný dědic dopouštěl opakovaně v průběhu jednoho roku před vyděděním, společně s neplacením výživného na své děti v době předcházející vydědění – posuzované k okamžiku vydědění – má taktéž „*ráz trvalosti*“, a naplňuje proto důvod vydědění podle § 469a odst. 1 písm. d) ObčZ, tj. dnes § 1646 odst. 1 písm. d) OZ.¹¹⁵

Shrnu-li výše uvedené, ust. § 1646 odst. 1 písm. d) OZ může být pro vydědění platně užito, pouze jsou-li splněny zákonem určené podmínky, jejichž výklad stanoví ustálená rozhodovací praxe soudů. Vzhledem k tomu, že důvod vydědění spočívající v trvalém vedení nezřízeného života nedostál s přicházející právní úpravou žádných změn, můžeme i dnes bez

¹¹² srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.1.2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6, ročník 2005; rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.1.2006, sp. zn. 30 Cdo 1798/2005; usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.12.2012, sp. zn. 21 Cdo 2860/2011.

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 24.11.2011, sp.zn. 21 Cdo 190/2010.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu, ze dne 26.09.2013, sp.zn.21 Cdo 3005/2012

dalšího použít dosavadní judikaturu soudů, která nám říká, že nepominutelný dědic musí v době pořízení listiny o vydědění žít trvale nezřízený život, a tento pojem zároveň následně vykládá. Nezřízenost života je dovozována judikaturou jako negativní chování dědice, na které společnost pohlíží jako na nežádoucí a v rozporu s dobrými mravy. Toto chování nemůže být ojedinělé, ale musí naplňovat známky trvalosti. Judikaturou Nejvyššího soudu je dále dovozeno, že jak sedmileté, tak i jednoroční opakované, kontinuální chování potomka znak trvalosti naplňuje. Při posuzování splnění podmínek pro vydědění dle písm. d) musí být dále přihlédnuto k okolnostem a původu nezřízeného života potomka. Zjistí-li soud, že se zůstavitel podstatně zapříčinil na vedení takového života u svého potomka, nemůže to přejít bez dalšího a musí to zohlednit při posuzování platnosti vydědění dle písm. d). Tento důvod vydědění zůstává tak stejný nejen v zákonné textaci s předešlou právní úpravou, ale i v samotném výkladu.

5.4. Marnotratnost dědice

Vedle čtyř výše uvedených důvodů pro vydědění přináší občanský zákoník ještě další, „pátý“ důvod pro vydědění, a v ust. § 1647 stanoví, že *„zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl“*. Jedná se o nový, pátý důvod pro vydědění. Tento důvod sleduje primárně účel zachování přechodu majetku na další dědice. Zavedením tohoto důvodu pro vydědění se zákonodárce inspiroval v ABGB. Dříve se marnotratnost a zadluženost dědice v případě nutnosti podřazovala pod vydědovací důvod uvedený v § 464 odst. 1 písm. d), kdy se dovozovalo, že je-li nepominutelný dědic velmi zadlužený svojí vlastní vinou anebo je-li marnotratný a tato marnotratnost spočívá v tom, že dědic je závislý na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo na hráčské vášni, které třeba ani nedosahují intenzity odůvodňující omezení svéprávnosti tohoto dědice, avšak stojí jej značné finanční prostředky, vede trvale nezřízený život. *„Naplnění tohoto důvodu je tedy buď takové zadlužení potomka, nebo jeho marnotratnost, že se zůstavitel oprávněně obává, že by svůj povinný díl zcela nebo z větší části ztratil pro vlastní potomky.“*¹¹⁶ Nebylo

¹¹⁶ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická ...*, str. 140.

by tak dosaženo účelu dědictví, tedy zachování hodnot do budoucna.¹¹⁷ Logickou podmínkou aplikace tohoto důvodu je tudíž existence potomků, v opačném případě nelze tento důvod vydědění uplatnit. „Na rozdíl od ostatních důvodů nelze tento důvod ani rozšířit na potomky vyděděného.“¹¹⁸

Při posuzování naplnění tohoto důvodu je otázkou, zda pouhý fakt zadlužení má již být důvodem pro zůstavitele, aby vydědil nepominutelného dědice, nebo zda bude pro platné vydědění rozhodující, aby k zadlužení dědice došlo z jeho zavinění. „Doslovné znění zákona nasvědčuje spíše tomu, že rozhodující je objektivní fakt značného zadlužení dědice. To však bude patrně třeba vykládat i se zřetelem ke konkrétnímu případu. Může jít o dědice sice zadluženého, avšak s ohledem na jeho majetek lze soudit, že zadlužení dědice neohrožuje, splácení dluhu zvládá a ztráta veškerého majetku nehrozí. Na straně druhé nemusí jít vždy o předlužení, aby byl dán důvod vydědění. Řešení těchto otázek bude muset ukázat praxe a soudní judikatura.“¹¹⁹ Domnívám se, že samotný fakt zadlužení by neměl postačovat pro vydědění jakožto institut, který výrazně zasahuje do práv nepominutelných dědiců. Zvládá-li dědic hradit své závazky i přes své zadlužení a nemá to vliv na ohrožení přechodu majetku na jeho potomky, není dle mého názoru tento důvod naplněn a zůstavitel jej tak nemůže platně vydědit dle §1647 OZ. Další otázkou je, zda vydědění trvá, když zůstavitel vydědí zadluženého dědice, který dluh za života zůstavitele splatil. Rouček, Sedláček uvádí, „že důvod vydědění, který tu byl v době zřízení posledního pořízení a později odpadl, trvá. Z toho lze vyvodit, že by zůstavitel toto vydědění musel zrušit, aby jeho důsledky nenastaly.“¹²⁰ Na straně druhé lze určitě namítnout, že základní účel tohoto důvodu nebude naplněn, ač byla skutečnost v době pořizování listiny o vydědění jiná. Zůstavitel svůj dluh splnil a již tak nemůže ohrozit další přechod majetku. Pak lze přisvědčit spíše tomu, že platně by měl být vyděděn pouze dědic, jehož značné zadlužení (zaviněné či nezaviněné) trvá v době smrti zůstavitele. Toto řešení by pak dávalo smysl a jeví se mi jako více spravedlivé s ohledem na účel vydědění.

Při posuzování marnotratnosti nepominutelného dědice bude třeba pohlížet spíše subjektivně, individuálně podle stavu majetku potomka, potřeb, postavení a také

¹¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, původního znění s účinností ke dni 1.1.2013.

¹¹⁸ VLASÁK, Michal. Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 5, s. 219.

¹¹⁹ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed), *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 365, (§ 1647).

¹²⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III.* Praha: V. Linhart, 1936, s. 440. In ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. (ed), *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 365, (§ 1647).

s přihlédnutím k jeho výdělkům a jiným příjmům, což se od dědice k dědici mění. „Rozhodujícím je počínání takového dědice, nevyžaduje se nutně, aby se marnotratnost již projevila ve značných ztrátách na jeho majetku, případně na jeho zadlužení. Může jít například o takzvané „žítí nad poměry“, kdy dědic žije nákladným životem, na který evidentně nemá, spotřebovává na něj všechny své prostředky a ještě si stále půjčuje. V daném případě dědic může namítat, že není tak marnotratný, jak se domníval zůstavitel při sepsání prohlášení o vydědění.“¹²¹ I v tomto důvodu vydědění může samozřejmě dojít ke sporu o platnost a neplatnost takového vydědění.

Vzhledem k tomu, že zákon dále neřeší případ, jak se bude postupovat v případě nepominutelného dědice, který nemá děti, se domnívám, že tento důvod nepůjde pro vydědění použít, a to protože by to pak odporovalo svému prvotnímu smyslu a účelu, který zákonodárce zamýšlel, a vydědí-li zůstavitel svého potomka dle § 1673 OZ, bude takové vydědění neplatné.

¹²¹ Tamtéž.

6 Závěr

Institut vydědění je v dnešním textu zákona oproti předešlé právní úpravě upraven výrazně podrobněji. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, upravuje vydědění velmi stroze, a převážná většina skutečností tak musela být dovozována soudní judikaturou. Nový občanský zákoník podstatně šířeji upravuje jednotlivé aspekty tohoto institutu, a zavádí tak nová ustanovení, řešící otázky, které byly za platnosti předchozího občanského zákoníku dovozovány jen v rámci soudní judikatury, jako např. částečné vydědění. Ve své diplomové práci shrnuji platné důvody vydědění a s tím související nároky, které jsou kladeny na platnost tohoto právního jednání zůstavitele. V rámci celého textu používám komparativní výklad, a porovnávám tak platnou právní úpravu s právními úpravami předchozími, zejm. s ABGB a zákonem č. 40/1964 Sb., a snažím se tím ukázat komplexní vhléd na tento institut.

Občanský zákoník upravuje ve svém ust. § 1646 čtyři základní důvody vydědění, které můžeme pomyslně rozvrhnout do dvou skupin, a dále v § 1647 zmiňuje další specifický důvod vydědění. V textu dnešní platné úpravy můžeme najít i jeden tzv. skrytý důvod vydědění. Textace důvodů uvedená v § 1646 OZ se až na drobnosti shoduje s právní úpravou předešlou, a proto zde může být zcela užito dosavadní judikatury vykládající použití těchto důvodů. V první pomyslné skupině můžeme uvést důvody vydědění uvedené v § 1646 odst. 1 písm. a), b) OZ, které jsou zaměřeny na vztah nepominutelného dědice se zůstavitelem a na určité základní, společností vyžadované požadavky tohoto vztahu. Jako negativní hledisko těchto důvodů vidím, že zákonodárce zde opět používá vágní pojmy jako *opravdový zájem nebo potřebná pomoc*, které mohou vést k nejednotnému výkladu a k ohrožení právní jistoty zůstavitele. Ač se dřívější judikatura soudů pokusila tyto pojmy podrobně vyložit, není tím zcela odstraněna právní nejistota zůstavitele v platnosti tohoto právního jednání. Druhá skupina obsahuje zbývající důvody tj. § 1646 odst. 1 písm. c) a d). Podstatou těchto důvodů je určité negativní, nežádoucí chování nepominutelného dědice, které nemusí výrazně zasáhnout sféru zůstavitele. Mimo vágních pojmů, již judikaturou vyložených, zde zákonodárce zavádí nový pojem, a to *okolnosti svědčící o zvrhlé povaze nepominutelného dědice*. Tyto okolnosti nejsou v důvodové zprávě blíže vymezeny, a proto se domnívám, že požadavek právní jistoty zůstavitele je opět silně nalomen. Není-li zřejmé, co vše se má podřadit pod tyto okolnosti, mohou v praxi nastat problémy s výkladem tohoto ustanovení. Okolnosti svědčící o zvrhlé povaze nepominutelného dědice musí být vždy v daném případě posuzovány subjektivně,

a proto nezbude nic jiného než čekat na rozhodnutí soudů, které nám ukáží směr výkladu tohoto pojmu. Platná právní úprava mimo čtyř základních důvodů vydědění zavádí v § 1647 OZ ještě další nový, pátý důvod vydědění. Zůstavitel tak může vyloučit svého nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl z důvodu marnotratnosti nebo zadluženosti, má-li důvodnou obavu, že se po nepominutelném dědici nezachová povinný díl pro jeho potomky. Tento důvod stojí v zákoně samostatně, a proto se dá říci, že spadá do své vlastní kategorie. Hlavním účelem je zachování povinného dílu potomkům nepominutelného dědice. Tento důvod vychází z premisy, že majetek se má zachovávat a hromadit a nikoliv rozdávat jiným. Stěžejní je zde tedy udržení majetku v rodině. Dále se tento důvod odlišuje od ostatních tím, že zákonodárce zde omezuje zůstavitele v naložení s povinným dílem. Zůstavitel může tento povinný díl zůstavit jen dětem marnotratného nebo zadluženého dědice. Občanský zákoník také nově zavádí v ust. § 1651 odst. 2 OZ, další, mírně skrytý, důvod pro vydědění, a to tzv. vydědění mlčky. Vyděděním mlčky zákon presumuje vůli zůstavitele a předpokládá, že zůstavitel chtěl svým počínáním, spočívajícím v úmyslném opomenutí potomka v posledním pořízení pro případ smrti, tohoto potomka vydědit. Jedná se tak o vydědění na základě zákonné fikce.

Porovnáme-li výše uvedené důvody pro vydědění s předchozí právní úpravou, můžeme říci, že ve většině se výkladově shodují. Nová právní úprava nám přináší jeden (s vyděděním mlčky dva) nové důvody, a to v § 1647 a § 1651 odst. 2 OZ. Důvody vydědění uvedené v § 1646 odst. 1 jsou až na výjimky s drobnými formulačními změnami téměř shodné. Předchozí judikatura soudů tak může být zcela použita při výkladu jednotlivých důvodů. Dle mého názoru největších změn dostal důvod uvedený pod písm. c), tedy byl-li potomek odsouzen za trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze dědice. Zde se zákonodárce navrácí k morální taxaci, a opouští tak výslovnou limitaci trestní sazbou uloženého trestu. *Okolnostmi svědčícími o zvrhlé povaze* opět zákonodárce používá nejasný a doposud nevyložený právní pojem. I v této otázce bude muset napomoci výkladu soudní judikatura.

Přes všechny zmíněné nedostatky nové právní úpravy o vydědění se domnívám, že nový občanský zákoník je velkým přínosem, a upravuje tak dlouho potřebné změny předchozí právní úpravy. Cílem mé diplomové práce bylo shrnutí poznatků o institutu vydědění a pohled na vydědění jako celek při použití v praxi a zhodnocení podmínek vydědění u jednotlivých důvodů vydědění v souvislosti s dosavadní judikaturou. Myslím si, že důvody vydědění jsou koncipovány v souladu s účelem dědického práva. Smyslem dědického práva je ochrana rodinných vztahů před chováním nepominutelného dědice, který je tímto chováním poškozuje

a ničí. Chování obsažené ve skutkových podstatách exherdačních příčin je způsobilé narušit vazby a citové vztahy mezi generacemi. Tím, že je zde dána možnost zůstavitele vydědění kdykoliv zrušit, jsou obsáhnuty situace, kdy dojde k usmíření mezi dědicem a zůstavitelem, a je tedy pouze na nich, zda o usmíření budou stát a urovnají tak spor mezi sebou ještě za života zůstavitele. Bezmezná ochrana nepominutelných dědiců se již v r. 1951 ukázala jako špatná cesta, a proto se domnívám, že je správné, že zůstavitel může ještě za svého života rozhodnout o tom, komu připadne jeho majetek. Zákon mu tak prostřednictvím vydědění dává nástroj, kterým může projevit svoji vůli a posoudit tak, kdo si svým chováním vůči jeho osobě zůstavitelův majetek zaslouží. Úprava vydědění a umožnění vyloučení nehodného dědice z povinného dílu je tak dle mého názoru s přihlédnutím k dnešní době dobrým řešením.

Nicméně díky vágnosti pojmů užitých zákonodárcem v právní úpravě není dána zůstaviteli absolutní jistota, že jeho vůle bude vyslyšena a bude tak jeho právní jednání uznáno za platné. Domnívá-li se potomek, že je vyděděn neplatně a nespravedlivě, zákon mu umožňuje v ust. § 1673 OZ obranu. Vydědění může potomek napadnout a namítat jeho platnost. Následně je jen na něm, aby prokázal, že důvod vydědění nebyl naplněn. Zákonodárce tak ve vydědění zohledňuje obě strany a v určité míře umožňuje narušit zákonem upřednostňovanou vůli zůstavitele.

V dnešní době, kdy špatné vztahy v rodině nejsou výjimkou, je vydědění nezbytným institutem dědického práva, který výrazně posiluje autonomii vůle zůstavitele. Nicméně při plánované novelizaci by nebylo od věci v zákoně vyložit nejasné pojmy a učinit tak přesnější formulace příčin vydědění, a to nejen z důvodu větší právní jistoty zůstavitele, ale i především ze strany právní jistoty potomka.

7 Seznam literatury

Monografie:

BALÁK, František, KORECKÁ, Věra, VOJTEK, Petr. *Občanský zákoník – zákony s judikaturou*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 793

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 301.

BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 507.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 1119.

FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: Aspi, 2006. s. 361.

HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář, I. svazek*. Praha: Linde, 2002. s. 595.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha Leges, 2011, 432 str.

MIKEŠ, Jiří. - MUZIKÁŘ, Ladislav.: *Dědické právo. Praktický příručka*, Praha: Linde 2003, s.78.

NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník - dědické právo*. 2014, Praha: Grada, 144 s.

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. s. 105.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s.

Komentáře:

FIALA, Josef a kol. *Občanské právo – Meritum*. 1. vydání. Praha: Aspi, 2006. s. 270.

HOLUB, R. et al. *Komentář k občanskému zákoníku - právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 210.

JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. s. 558.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému – díl. III*. Praha: V. Linhart, 1936, s. 440.

ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník II. - §460 až 800. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1415.

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, 16 ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář - §1 – 487*. Praha: Linde, 2008. s. 1180.

ŠVESTKA, Jiří.; DVOŘÁK Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 372

Odborné časopisy a sborníky:

BARTOŠ, Jiří. Nová procesní úprava dědického práva, *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 6, s. 16.

ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 98.

FIALA, Roman. Trvalé vedení nezřízeného života. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 2, s. 18 – 21.

HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*, 2014 roč. 22, č.11, s. 381

HORÁK, Ondřej. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy“. Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva, in *Mach, P., Pekarík, M., Vladár, V. (edd.) Constans et perpetua* KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti.

HORÁK, Ondřej. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy“. Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva, in *Mach, P., Pekarík, M., Vladár, V. (edd.) Constans et perpetua voluntas: Pocta profesorovi Petrovi Blahovi k 75. narozeninám*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2014, s. 217–222.

KITTEL, David. Neopominutelný dědic není dědic, *Ad Notam*, 2011, roč. 17 č.2 s. 14-16.

LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 25.

ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č.5, s. 97.

Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6.s. 326-334.

VLASÁK, Michal. Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 5, s. 218.

Právní předpisy:

Zákon č. 40/1964 Sb., ve znění zákona č. 131/1982, účinném ke dni od 1. 4. 1983

Zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Judikatura:

Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 29.12.1984, sp. zn. Cpj 51/84

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 22.5.1985, sp. zn. Cpj 13/85

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 24.1.2001, sp.zn. 21 Cdo 48/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 17.7.2001, sp.zn. 21 Cdo 3028/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne sp. zn. 20.01.2004, sp.zn. 30 Cdo 2214/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18.01.2006, sp.zn. 30 Cdo 1798/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 15.5.2007, sp. zn. 688/2006

Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 16.7.2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 31.3.2009, sp.zn. 21 Cdo 887/2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 24.9.2009, sp.zn. 21 Cdo 1912/2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 6.9.2012, sp.zn. 21 Cdo 3329/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.12.2012, sp. zn. 21 Cdo 2860/201

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 11.07.2013, sp.zn. 21 Cdo 2447/2012

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze dne 26.9.2013, sp.zn. 21 Cdo 3005/2012

Další zdroje:

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Předpis Notářské komory České republiky o evidenci právních jednání pro případ smrti, upravující § 35b a §35c zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, účinný ke dni 1. 1. 2014.

8 Shrnutí - Abstrakt/ Summary

Tato diplomová práce se zabývá podrobným vhladem do institutu vydědění. Vydědění je institut dědického práva, který může mít mnohačetné následky v běžném životě lidí. V práci jsem se pokusila o průřez vývojem tohoto institutu s porovnáním nové úpravy stanovené v § 1646, zákona č. 89/2012 Sb., s účinností od 1.1.2013. Dle nové právní úpravy lze vydědit ze čtyř základních důvodů, které dostaly zejména formálních změn. Porovnáním jsem zjistila, že zákonodárce nejvýrazněji zasáhl do § 1646 odst. 1 písm. c) kde z dříve dosti limitované skutkové podstaty udělal skutkovou podstatu morální. Dále platná právní úprava zavádí možnost vydědit pro nový, pátý, důvod a to pro marnotratnost, či zadluženost nepominutelného dědice. Tento důvod sleduje za cíl zachování majetku pro děti nepominutelného dědice. Hlavním zjištěním této práce je, že zákonodárce se v pojetí institutu vydědění vrací převážně k ABGB a dále čerpá z předchozí judikatury soudů, kterou se snaží promítnout do smyslu ustanovení zákona. Judikatura soudů vyřčená za platnosti předchozí právní úpravy je tak v převážně části u důvodů vydědění použitelná a to v rozsahu, v jakém podrobně dovozují v závěrečné kapitole mé práce.

This thesis deals with detailed insight into the Institute of disinheritance. Disinheritance is an institute of inheritance law, which may have multiple consequences in everyday life. At work I have tried to cross the development of this institute comparing the new arrangements set out in § 1646, act No. 89/2012 Coll. Civil Code., with effect from 1 January 2013. According to the new legislation can disinherit four basic reasons that got particularly formal amendments. I found out with comparing that most legislators intervened in § 1646 paragraph. 1 point. c), where the previously fairly limited merits made moral merits . Furthermore, current legislation introduces the possibility to disinherit a new, fifth, and the reason for it to splurge, or indebtedness of indispensable heir. This reason is investigated with the aim of preserving assets for children indispensable heir. The main finding of this thesis is that the legislature in the concept of the institute disinheritance are going back mainly to ABGB and also draws on previous case law, which seeks to translate the meaning of the Act. Court's jurisprudence spoken under the previous legislation is so largely in part for reasons of disinheritance applicable and to the extent that I conclude in detail in the final chapter of my work.

8.1 Klíčová slova

Vydědění - Listina o vydědění - Povinný díl - Neopomenutelný dědic - Důvod vydědění - Neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli - Rozpor s dobrými mravy - Trvalé neprojevení opravdového zájmu - Trvalé vedení nezřízeného života - Odsouzení pro spáchání úmyslného trestného činu - Marnotratnost - Dědická nezpůsobilost

Disinheritance - Document of disinheritance - Compulsory part of heritage - Inheritor which could not be omitted - Reason of disinheritance - Failure to grant necessary assistance to testator - Contradiction to good manners - Permanent non-display of real interest - Permanent conduct of disordered life - Conviction of perpetrated deliberate crime - Lavishness - Incapacity to inherit